

પ્રેમપંચોતરી.

કવિ હવન.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજગતી કૌપીરાભિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૬૪૫

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ પૂમ પંચોત્તરો

વિષય ટ- : ૪

પ્રેમપંચોતરી

અથવા

પ્રેમનિરૂપણ સધુકાવ્ય.

૨૨ી પ્રગટકરનાર,

કવિ જીવરામ અજરામર જોર;
“સરસ્વતી શૃંગાર” ના અધિપતિ હતાદિ.

આવૃત્તિ પીછ.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

“અમુગ્ય જવાહીર જદા જાણાયે,
આલોક તુલ્યે તુલના ગણાયે;
જગા પ્રભાણે જઇ માન માને,
ન માન હાની કશિયે હીરાને.”

(મુક્તાપીરાગ.)

સંવત ૧૯૫૯.—ઇ. સ. ૧૯૦૩.

કિંમત ત્રણ આના.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૬૧૫
૬-૧૨

 આ પુસ્તક.

ઇન્ડિયા સરકારના સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા

આક્ટ મુજબ રજીસ્ટર કરાતી સર્વ

હક સ્વાધિન રાખ્યા છે.

અમદાવાદ—“ વિજય પ્રવર્તક ” પ્રેસ.

પ્રેમની વાણીવિપે કવિત્ત.*

પ્રેમવિન બાની સો ડરાની^૧ જગ-જંતહોંકોં^૨,
સંતહોંકોં માની યહ ઓગુનકી^૩ खानी^૪ હૈ;
પ્રેમવિન બાની સો પિછાની અકલ્યાની હમ,—
વાની જનહોંકોં અત જશહુકી હાનીહૈ;
પ્રેમવિન બાની સોતો નર્કકી નિશાની અત,
પ્રેમવિન શાની^૫ સબ દુનિયાં દિવાનીહૈ;
સુનો રત્ન ! જાની 'જીવ' પ્રેમહુકી બાનીવિન,
જન-મુખ સૂકે સર^૬ પ્રેમ મુખ-પાનીહૈ !!!

---

* આ કવિત્ત પ્રેમસંગ્રામીની અર્યામાં પ્રજા-
યજ્ઞ એક સવાલનો જવાબ છે. ૧ ગિલાગણી. ૨
જગતના છત્રોને. ૩ અવગુણની. ૪ ખાણ-મંડાર.
૫ શાણી. ૬ પ્રેમની વાણી-કિંવા પ્રેમ-વગર મનુષ્ય-
નાં માઠાં પાણી વગરનાં સરોવર જેવાં છે-અર્થાત
પ્રેમ એજ મનુષ્યના મુખનું પાણી-પૂર-તેજ છે.

અર્પણ પત્રિકા.

રા. રા. રતનશંકર ભાઈશંકર.

રાપર વહિવટદાર અને મુંદ્રા ગોર-
ક્ષક મંડળીના (માણ) પ્રેસીડેન્ટ,
સાહેબ !

કવિતાના વિષય તરફ આપની ઉત્તમ અભિ-
રૂચી અને તેજ કારણથી મારા તરફ થ-
યેલી અપૂર્વ પ્રતિષ્ઠા તથા આપ સા-
હેબના ન્યાય, નીતિ, લોકપ્રીતિ ઇ-
ત્યાદિ શુભ ગુણોથી આર્કષામને
આ માટે “પ્રેમપંચોતરો”
સાથે આપનું નામ જોડી
કૃતાર્થ જાણું છું !

હું,
આપનો સ્નેહાધિન,
કવિ જીવન.

વસંતતિલકા વૃત્ત.

જો રત્ન એક જાનને જાગ્યાં જડેછે,

તો રત્ન તેહ જડ જાત છતાં દુખેછે;

રત્નો અનેક જાન છવ ! તને જડયા છે,

આ રત્ન પ્રિય વળી સાલક તો ગળ્યા છે !

દોહા.

“અગાધ ભવસિંધુ તરન, ઓરન કોડ ઉપાય;
 પ્રેમ નાવકે આશરે, પ્રેમી જન તર જાય. ૧
 તત્ત્વજ્ઞાની શોધત ફિરે, તત્ત્વન કર મહોં યત્ન;
 તત્ત્વ-સિંધુ હમ મથન કર, પ્રેમ નિકાર્યો રત્ન.” ૨
 કરાચી પ્રા૦ “મેરીમાલા”

“પ્રેમ તત્ત્વ સત્તા સકલ, ફેલ રહી સંસાર;
 પ્રેમ સધે સાંદે લહે, પરમ જોતિકાં^૧ પાર.
 પ્રેમપંથ અતિ અગમહે, નિગમ^૨ સરાહત જાહિ;
 સુરત^૩ નિરતસે^૪ સોધબો, સુગમ ન જાનો તાહિ.
 નાસત^૫ ભાસતહે જગત, સાંધો સકલ વિથેક;
 પ્રેમ પ્રકાશત તાસુ મન, આસત^૬ પ્રકટ અનેક.”
 પ્રવીનસાગર.

---

૧ પરિશ્રવનો. ૨ વેદ. ૩ વૃત્તિ. ૪ વધારે પ્રીતિ-
 યુક્ત. ૫ નાશવંત. ૬ અસ્થિત્ય-હોવાપણું;—જેના
 અંતઃકરણમાં પ્રેમનો પ્રકાશ થયો છે, તેવા મનુષ્યોનો
 નાશ થયો નથી, અર્થાત તેમની કીર્તિથી તે કાયમ છે.

પ્રસ્તાવના.

પ્રેમ એ એવી અલૌકિક વસ્તુ છે કે ઇલાહ કે નિર્ગોએ યથાગતિ તેનું વર્ણન કર્યાછતાં પણ તેઓ કોઇ એકસ સિદ્ધાંત કિંવા નિર્ણય ઉપર આવી શક્યા નથી. દરેક કવિએ પોતપોતાના વિચારો માત્ર એ વિષય ઉપર દર્શાવ્યા છે, અને તે બહુધા ભિન્ન ભિન્ન છે; છતાં તે સર્વના લખાણોથી ઓછોવત્તો પણ આનંદ પ્રાપ્ત થયા વગર રહેતો નથી.

એક કવિ લખે છે કે—“પ્રેમ એ મનુષ્યના મનની ઘેઝઘા માત્ર છે ! ” બીજો લખે છે કે—“પ્રેમ એ એક અગમ્ય વસ્તુ છે ! ” ત્રીજો કહે છે કે—“ જોમને વીતે છે, તેઓજ ‘ પ્રેમ શું ? ’ તે જાણી શકે છે ! ” ચોથો કહે છે કે—“જાણવા છતાં જો કહી શકાતો નથી, તે પ્રેમ ! ” પાંચમો લખે છે કે—“ પ્રેમ એ પરિશ્લક્ષનીપેડે સર્વવ્યાપક હોઈને મુક્તિદાતા છે ! ” છઠ્ઠો લખે છે કે “ તત્ત્વ સમુદ્રનું ગંથન કરતાં નીકળેલું ઉત્તમ રત્ન તે પ્રેમ છે !!! ”

ઝોટનાપરથી સમજાવશે કે પ્રેમવિષે ચોક્કસ સિદ્ધાંત કોઈ પ્રેમવેત્તા કવિએ બાંધ્યો નથી, છતાં દરેકના કહેવામાં કંઈ ને કંઈ ખૂબી અને ગર્ભ છે; તોપણ કોનામાં કેટલી સત્યતા છે, તેનો નિર્ણય કરવો મુશ્કેલ છે.

અનેક કવિઓએ **ખતીશસાગર** વગેરે ગ્રંથોમાં જેમ પોતપોતાના અભિપ્રાય જણાવ્યા છે, તેમ વાંચેલા ગ્રંથો અને દુનિયાનો ચાલુ અનુભવ ગિત્ર કરીને મેં પણ મારી મતિઅનુસાર આ “**પ્રેમ પંચોતરી**” નામનું લઘુકાવ્ય કર્યું છે.

મેં પ્રેમ વિષે મારા પોતાતરફનો શો સિદ્ધાંત ક્યો છે ? તે શરૂઆતમાં મૂકેલા હિંદુસ્તાની કવિતા અને અંતના ૮૦ માં સર્વેયા ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાવશે. ટુકામાં મારું માનવું ઝોટલુંજ છે કે “પ્રેમ, જે ઝોલી શ્રેષ્ઠ વસ્તુ છે કે જેતાવગર દુનિયામાં અનુભવ નિરૂપયોગી છે !”

આ લઘુકાવ્યની શરૂઆત, મેં મળા વૈશાખ માસમાં કરીને સેપ્ટેમ્બરનાજ છે સર્વેયા બનાવ્યા હતા, અને તે ઉપરથી માત્ર પચીસ વૃત્તો કરી તેનું નામ

“પ્રેમપત્નીશી” રાખવા મારી ધારણા હતી. તૈ-
 માર કરેલા છ સવૈયા પ્રસંગોચિત મારા પરમસ્નેહી
 મિત્ર રા. રા. રત્નશંકરજીએ સંભળાવતાં તેઓ બહુ
 પ્રસન્ન થયા, અને મારી ધારણાને મજબૂત કરી; તેથી
 ૨૫ સવૈયા પૂર્ણ કરી “અંદ્ર” નામના માસિકના અધિ-
 પતિ રા. બા. હરિલાલ હર્ષદરાય કુનને તેમના માસિ-
 કમાં છાપવા મોકલતાં તેમણે તે ઘણી પ્રસન્નતા સાથે
 સ્વીકાર્યા. પણ એ પત્નીશ સવૈયા ઉપરાંત પ્રેમપિ-
 થેની ઘણી બાબત રહી જતી હોવાથી તે વધારીને
 “પ્રેમપત્નીશી” અને અંતે આ “પત્નીશી”
 કરી છે. તે જુજમાં રા. રા. છોટાલાલ સેવકરામ વ-
 ગેરે વિદ્વાનોને વાંચી સંભળાવતાં તેમણે પણ એ-
 વિષે પોતાની પૂર્ણ પ્રસન્નતા બતાવ્યાથી તથા બીજા
 કેટલાક ગૃહસ્થો તરફથી “પ્રેમપત્નીશી” ઇલાયદી
 છપાવવાની ઇચ્છા જણાયાથી એક “લઘુ પોથી” ના
 આકારમાં છપાવી ગુર્જર પ્રેમીજનોની પરીક્ષાને માટે
 પ્રસિદ્ધ કરી છે.

મારાં વાંત્તાવિનોદ ઇત્યાદિ પુસ્તકો માટે મને

કચ્છપિપ્પતિ શ્રીમન્ ગદારાજનધિરાજ મિર્ઝા ગદારાવ-
 શ્રી, સર ખેંગારજી સવાઈગદાદુર જી. સી. આઈ. ઇ.
 તથા તેમના મંત્રીમંડળ તરફથી, તેમ માંડવીના (ગાજી)
 ન્યાયાધીશ રા. રા. નર્મદાશંકર લાધાભાઈ, મુંદ્રાના
 (ગાજી) ન્યાયાધીશ રા. રા. રત્નશંકર ભાઈશંકર અને
 (ગાજી સ્વર્ગસ્થ) ફોજદાર રા. રા. મકનજી નયુભાઈ,
 વગેરે તરફથી પણ સારો આશ્રય મળ્યો છે, તેથી
 તેમનો ઉપકાર માનું છું.

ભુવ.

તા. ૧-૧-૯૪.

} જીવરામ અજરામર ગોર.

બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

મારા કાંઈ પણ પુસ્તકની આવૃત્તિ ધણી વહેંચામાં વહેંચી ખપી ગઈ હોય તો તે આ પ્રેમપંચોતરી છે, તેમ છતાં આ આઠ વર્ષ જેટલી લાંબી મુદતમાં તેની ફરી આવૃત્તિ કરવાનો મને અવકાશ મળ્યો નહિ; પરંતુ હાલ અમદાવાદમાં સફળ અવકાશ મળતાં પ્રેસમાં છપાવવાની સગવડ હોવાથી આ નાના કદમાં તેની સુંદર આવૃત્તિ કરવા નિચાર થયો, પણ તપાસ કરતાં તેની એકે નકલ હાથ લાગી નહિ, છેવટ મુંબઈ તથા કચ્છ ખાતે ઘણા પત્રો લખી એકાદ પ્રત મેળવી તેપરથી આ આવૃત્તિ તૈયાર કરાવી છે, તે મારા કદરદાન વાંચનારાઓની પ્રસન્નતા મેળવશે, તો હું કૃતાર્થ થઈશ.

ભાવિક પ્રેમનાં જેચારેક આર્યપૌરાણિક ઉદાહરણો વધારવા ઉપરાંત આ આવૃત્તિમાં વિશેષ જનશુભ જોગ કરી ફેરફાર કર્યો નથી.

અમદાવાદ
માગસર પૂર્ણિમા ૧૯૧૫ } જીવરામ અજરામર ગોર.

યથાસંખ્યાલંકાર-સવૈયા.

ધ્રંગ^૧ પતંગ^૨ કુરંગ^૩ ભુજંગમ^૪,
 કંજ^૧ શિખા^૨ સુર^૩ પુગિન^૪ લેહે,
 મોર^૧ પપીહ^૨ ચકોર^૩ સુપંકજ^૪,
 ઘોર^૧ વૃગ^૨ શશિ^૩ સૂર^૪ ચહેહે;
 હારન^૧ મીન^૨ મગલ^૩ જુરાફહિ.
 કાળ^૧ જલં^૨ સર^૩ જોરિ^૪ જુરેહે;
 દેહકું છેહ દહેં હતનેં પરિ,
 નેહકું છેહ 'પ્રવીન' ન દેહેં !!! ૪-૪૨.

(મમરો, પતંગિયો, હરણ અને સર્પ, એ અનુ-
 ક્રમે કમળ, દીપક, ગાયન અને મોરલીપર પ્રેમ રાખે
 છે; મોર, યપૈયો, ચક્રોર અને કમળ, એ અનુક્રમે
 મેઘગર્જના, વર્ષાદ, ચંદ્ર અને સૂરજથી પ્રેમ રાખે છે;
 અને હારનપક્ષી, માછલું, હંસ અને જુરાફ પક્ષી,
 એ અનુક્રમે લાકડી, પાણી, સરોવર અને બેડીમાં
 પ્રીતિ રાખે છે. એટલાં એ શરીરનો ત્યાગ કરેછે,
 પણ પ્રેમનો ત્યાગ કરતાં નથી !!!)

દોહા.

પશુ પક્ષી સર્વ પ્રેમબસ, તજત આપકો પ્રાન;
 ધિકતિહિ બિહુરે નાં મરે, તજી હેહ યહ જાન! ૪૩.
 પ્રવીનસાગર.

શ્રી. પ્રેમ પંચોતરી.

મંગળાચરણ-મંદાકાંતાવૃત્ત.

જેણે પ્રેમે પ્રસિપ જગમાં, રાધિકા દેવી રથાપી,
જેણે પ્રેમે વિજયનરને,^૧ યુદ્ધમાં છત આપી;
જેણે પ્રેમે અનિ સુવૃતિયા, વિપ્રને^૨ ન્યાત કાધી,
તે આપે શ્રીરસિક^૩ સહુને, પ્રેમનો પંથ સીધો. ૧

૧ વિજયનર-અર્જુન ૨ વિપ્ર-સુદામા. ૩ શ્રી
રસિક-રસિકશિરોમણી-શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર. શ્રીકૃષ્ણચંદ્રસ-
ગાન કોઇ પ્રેમી જગત્માં થયો નથી, તેથીજ કરોડો
દિંદુઓ તેમને ઇશ્વર તરીકે પૂજેછે, તેજ કારણથી
મેં મારા આ પ્રેમકાવ્યમાં તેમના નામ વડેજ મં-
ગળાચરણ કર્યું છે. આગળ વાંચનામાં આવશે કે
મનુષ્યની કિંમત જે ઓછીવત્તી થાય છે, તે માત્ર
તેમાં રહેલા ઓછા વત્તા પ્રેમને લીધેજ થાય છે.
શ્રીકૃષ્ણચંદ્રમાં કેવો ઉત્તમ પ્રકારનો અદ્ભુત પ્રેમ
હતો, તેનાં ત્રણ દષ્ટાંત ઉપલી કવિતામાં આપ્યાંછે.

સવૈયા-ઇંદ્રવિજય વૃત્ત.

પ્રેમ પૂરો પરમેશ્વરછે,
અમરેશ્વર^૧ પ્રેમ મને ચિત ભાસે;
પ્રેમ ખરેજ મહેશ્વર છે,
સુ વ્રજેશ્વર^૨ પ્રેમથી ચિત્ત હુલાસે;
પ્રેમથી ભક્તિ કરી પરિપૂરણ,
તોજ ખરી સફળા તુજ થાશે,
જીવન ફૂલે પ્રિય રત્ન ! સુણો જગ,
પ્રેમ વિના ભવ વ્યર્થ પળાશે. ૧

(૧) રાધિકા અનયાગોપ નામના અન્ય પુરૂષને પરણેલી છતાં માત્ર શ્રીકૃષ્ણ સાથેના પવિત્ર જાળ-રનેહથી દેવી રૂપ થઇ ! આજપણ વૈષ્ણવો “રાધા-કૃષ્ણ”નું નામ બોલીને પોતાને ધન્ય માનેછે ! (૨) અર્જુન જે કૃષ્ણનો સંબંધના કારણથી મિત્ર હતો, તેના ગાડીવાન થઇને બારતમાં તેને જીત આપાવી ! (૩) જાળરનેહી સુદામાનું અતિમાનની સાથે અદ્ભુત રીતે દરિદ્ર હણ્યું ! ! ! ઇત્યાદિ અતિમાનુષિક પ્રેમવડે શ્રીકૃષ્ણ ઈશ્વરસ્વરૂપ થઇ પૂજાય છે !

૧ ઇંદ્ર. ૨ શ્રીકૃષ્ણ.

પ્રેમ અખંડિત પૂરણ જ્યાં,
 દુખ ચૂરણ સર્વ બનાવે સમાવું,
 પ્રેમ અખંડિત પૂરણ જ્યાં,
 શિરને રણમધ્ય હું સદા^૧ ખપાવું;
 પ્રેમ અખંડિત પૂરણ જ્યાં,
 મન જીવન ધન્ય ગણી ખુશ થાવું,
 પ્રેમ અખંડિત પૂરણ જ્યાં,
 મુજ શીશ અહોનિશ ત્યાં જ નમાવું ! ૨
 પ્રેમ પ્રકાશ અકાશ^૨ વિષે પણ,
 એકજ વસ્તુ સુચિત્તુ લહેછે,
 પ્રેમ સુગંધ સદા સુખદાયક,
 એકજ ગંધ સુ નાક ઝહેછે;
 પ્રેમની વાણી સુજાણિ પ્રમાણી,
 સુ જીભ જીવન કેરી કહેછે,
 અંગ પ્રત્યંગ સુ હાડને માંસવિષે—
 થણ પ્રેમ રૂધીર વહેછે ! ૩
 પ્રેમ વિના ઉપજ્યો જગમાં નર,

કાં ઉપજ્યો ખર તે ન નિભાડે ?
 પ્રેમવિના ઉજ્યો અધિકારિ,
 ધિકારિ જીવ્યો કયમ એક અપાડે^૧ ?
 પ્રેમ વિના ઉપજ્યો નૃપતિ,
 ખપતી વિણ તેહ પતીત અખાડે !
 પ્રેમ વિના ઉપજ્યો જ કવીશ,
 ખવીશ ખરેખર જીવન ખાડે !!! ૪
 તત્ત્વ તપાસી વળ્યો જગમાં,
 અઘર^૨ એક અનેક પ્રકાર દિસેછે,
 સાર અસાર^૩ અપાર પદારથ,
 સત્ય અસત્ય સુવિશ્વ વિષે છે;
 પત્થર માટી પ્રકાર^૪ અનેક,
 લઈ જન તે મનમાં હુલસે છે,
 જીવન ભૂલેલી લમે લવમાં જન,

---

૧ કચ્છમાં અપાડથી વર્ષ બદલાય છે, માટે જેમ
 એક દીવાળી (વર્ષ) તેમ એક અપાડ. ૨ પાપ. ૩ ન-
 કાર્. ૪ મુલ્યવાન ધાતુઓ અને જવાહિરો એ સર્વ
 પત્થર અને માટીના બેદ માત્ર છે.

પ્રેમ શિરોમણી સર્વ શીશે છે !   પં
 પ્રેમ વિના મુખ વાણિ વહું નહિ,
 પ્રેમ વિના નહિ પ્રાણિ નિહાળું,
 પ્રેમ વિના સુખસાજ ગણું નહિ,
 પ્રેમ વિના દુખ સર્વ હું ભાળું;
 પ્રેમ વિના કંઈ નેન† નિહાળું ન,
 પ્રેમ વિના જનને દૂર ટાળું,
 પ્રેમ વિના ગણી ‘ પથર છે ’
 એમં જીવન હું મનને તાહિ ખાળું !   ૬
 પ્રેમ પ્રતાપ અપાર દિસે જગ-
 જંતુ વિષેજ નિહાળું તપાસી,
 શું પશુ પક્ષી અને વળી માનવ,
 દાનવ સર્વજ પ્રેમ વિલાસી;
 ભેગી જટીલ જમાતી સુ જંગમ,

---

† કચ્છી સોરઠો.

“પ્રીત વિગરજે તંન, ન્યાસી અખી ન મુઝિયું;
 એડો ધચ્છાં મન, જીવરામ જી જગતમેં ।”
 (કાવ્યકળાધર કળા ૧ લી.)

સર્વ દિસે જગ પ્રેમ ઉપાસી,
 જીવન ક્ષે પ્રિય રત્ન ! જીઓ અહિં,
 પ્રેમ વિના જગ સર્વ નિરાશી !   ૭
 રૂપક ઉદ્દેશ સંકરાલંકાર.-પ્રેમ-સ્વાતિયુંદ.
 ચાતુક દંપતિનેજ સુધા,
 વિરહી કદળીને કપૂર થનારો,
 શીપ સુ જોગિને મૌકિતક છે,
 વળી મર્મ વિના અહિં ઝેર વિચારો;
 મૂરખના મનમાં જળ બિંદુજ,
 પંકજ-નાળ વિષે જયમ ધારો,
 જીવન આ જગમાં જનને ઐમ,
 સ્વાતિની યુંદ છે પ્રેમ અમારો ‡ ૮

---

‡ આમાં “ પ્રવિણસાગર ” ના એક કવિત્તનો
 આશય છે. ચાતુક રૂપ સંયોગી દંપતિ (સ્ત્રી પુરુષ)-
 ને અમૃત જેવો; કેળ રૂપ વિરહી (પણુ વિવેકી)
 જનોને કપૂર જેવો; શીપ રૂપ સારા જોગીઓને સા-
 આ મોતી જેવો; સર્પ રૂપ મર્મ ન જાણનારાઓને
 ઝેર જેવો; અને કમળરૂપ-મૂર્ખજનોને પાણી રૂપેજ
 રહેનારો આ પ્રેમ, સ્વાતિની યુંદ સમાન છે.

પ્રેમ વિના કહોં કર્મ કરે કુણ ?
 પ્રેમ વિના કુણ ધર્મ વિચારે ?
 પ્રેમ વિના શુભ યત્ન કરે કુણ ?
 પ્રેમ વિના ગુણ રત્ન કેં ધારે ?
 પ્રેમ વિના પરમેશ ભજે કુણ ?
 પ્રેમ વિના ઉપદેશ ઉચારે ?
 પ્રેમ વિધા ધન ! જીવન કેાણુ છે ?
 પ્રેમ સદા સરદાર અમારે !!! ૯
 પ્રેમ હોતો પરમેશ્વરમાં સર્જ-
 સૃષ્ટી બધે સરદાર થયોછે,
 પ્રેમ હોતોજ મજેશ્વર ગોપીપ^૧,
 અંમર નામ સુ આપી ગયોછે;
 એમ અનેક જીવો અધિનાયક,
 પ્રેમ વિના કુણ યાદ રહ્યો છે ?
 જેથી બને અધિકારિ સુકીર્તિનાં,
 જીવન પૂરણ પ્રેમ કહ્યો છે ! ૧૦

પ્રેમ થકી પરકાજ કરે જન,
 પ્રેમ થકી સુખ માજ સજાવે;
 પ્રેમ થકી અતિ કીર્તિ લહે જન,
 પ્રેમ થકી શુભ સ્થાન થપાવે*;
 પ્રેમ થકી સર્વસ્વ† તજે જન,
 પ્રેમજ વસ્તુ અનંત અપાવે,
 જીવન ફેડે પ્રિય રતન ! સુણો જગ,
 પ્રેમ પ્રપંચ અનંત કરાવે ! ૧૧
 પ્રેમ પ્રતાપ જુઓ જગ આહિર,
 કાયર કોણુ વિધી દરશાવે ?
 પ્રેમ પ્રયાણુ કરાવે અનેક,
 વળી જનને તન છાપ છપાવે † !
 પ્રેમ રડાવે હસાવે શકે જગ,
 પ્રેમ વળી જન શીશ કપાવે !
 જીવન ફેડે પ્રિય રતન ! સુણો જગ,

---

* સ્થપાવે † સર્વસ્વ. ૧ દ્વારિકા, નારાયણ સરો-
 વર વગેરે જગ્યાએ તીર્થવાસી લોકો ધગધગના ડામ
 દેવગ્રામ છે.

પ્રેમ પ્રપંચ અનંત કરાવે !! ૧૨

પ્રેમથી ગ્રીષ્મ તાપ સહે વળી,

પ્રેમ શિરે વરષા વરસાવે !

પ્રેમથી શીત ને ભીત^૧ સહે જન,

પ્રેમ અભીતજ ક્યાંક બનાવે !

પ્રેમ ^૨ક્ષુધા ^૩તરપાથી મરે જન,

પ્રેમ વળી તન બાણુ વિધાવે !

જીવન ક્ષહે પ્રિય રતન ! સુણો જગ,

પ્રેમ પ્રપંચ અનંત કરાવે^૪ !! ૧૩

પ્રેમ થકી જપમાળ ધરી કર,

જંગલ જાપ અનેક જપે છે !

પ્રેમ ગ્રહી દુખ ^૫દારિદ્રતા,

વળી ગ્રીષ્મ તાપ અનંત તપે છે !

૧. ભીતિ-ગ્રીક. ૨. ભૂખ. ૩. તરસ. ૪ હું જ્યારે આ પુસ્તકની રચના કરતો હતો ત્યારે મારો એક શિષ્ય એ છેલ્લું ચરણ બનાવી લાવ્યો હતો, અને અને તે ઉપરથી કવિતા કરવાનું કહેતાં મેં ઉપસાં (૧૧ , ૧૨, ૧૩, એ) ત્રણે પદ બનાવ્યાં હતાં. ૫ દરિદ્રતા.

પ્રેમ તજી જગ આહિરતા કંઈ,
 જાઈ અદૃશ્ય જગાએ છપે^૧ છે !
 જીવન ફાંદે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,
 ખરપર પ્રેમ અનંત ખપે છે !!! ૧૪

પ્રેમ એજ પરિબ્રહ્મ.

પ્રેમ થકી જન ભક્તિ કરે વળી,
 પ્રેમ થકી જન શક્તિ પુકારે,
 પ્રમથી પાર સંસાર લહે વળી,
 પ્રેમ જગે વિશ્વાસ^૨ પ્રચારે;
 પ્રેમ કરે ઉપકાર અનંત સુ,
 પ્રેમજ ધર્મવ્રતો શુભ ધારે,
 પ્રમથી મુક્તિ મળે જન જીવન,
 પ્રેમ સદા પરિબ્રહ્મ અમારે ! ૧૫
 (પ્રેમજ જગતની અલૌકિક વસ્તુ છે !)
 પ્રેમજ પુત્ર પિતા ભવમાં વળી,
 પ્રેમ સુ ખાંધવ ને લગની છે,

---

૧ છુપે છે—સંતાપ છે. ૨. વિશ્વાસ.

પ્રેમ દિસે ^૧જનિતાજ ^૨સુતા વળી,
 પ્રેમ પ્રિયા પતિની લગની છે;
 પ્રેમજ મિત્ર પવિત્ર દિસે સરવત્ર જ,
 પ્રેમતણી મગની^૩ છે !

જીવન પ્રેમ પરીક્ષ કરો કોઈ,
 વસ્તુ અલૌકિક આ જગની છે!! ૧૬

પ્રેમજ મોક્ષની ખાશી^૪.

પ્રેમ કરે અપવાસ સુ આશયી,
 પ્રેમ ધરે વનવાસ વિચારી !
 પ્રેમ ફરે ઘરવાસ તજી વળી,
 શ્વાસ ઉશ્વાસ રટે ત્રિપુરારી;
 પ્રેમ પ્રકાશ સુજ્ઞાન કરે વળી,
 પ્રેમ તજે પર આશ પ્રચારી,
 જીવન જોઈ લીધી જગમાં એમ,

---

૧. માતા. ૨. દીકરી. ૩. ખુશી-આનંદ. ૪ ખા-
 રી-દુઝા રસ્તો. નવધા ભક્તિમાં પ્રેમભક્તિ ઉત્તમ
 છે; કેમકે તેથી તુરંત મુક્તિ મળેછે, માટે પ્રેમ એજ
 મોક્ષની ખાશી અર્થાત્ દુઝા રસ્તો છે.

“પ્રેમ અલૌકિક મોક્ષની ખારી” ! ૧૭

રાજ અને ગજરાજ^૧ વળી,
સુખ સાજ તજ ગતિ પંથ ફરેછે !

માત સુ તાત તજ કુળ જાત,
શ્રીપાત^૨ ખની જગમાં વિચરેછે !

ઢેહ સુગેહ^૩ સનેહ તજજ,
વિદેહદશા ચિતમાંહિ ધરેછે !

જીવન ફેરે પ્રિય રત્ન ! સુણો જગ,
પ્રેમથી સર્વ પ્રયાણ કરે છે ! ! ૧૮

ભેદકાતિસયોક્તિ અલંકાર.†

હોયી જણાય અકાશ* થકી વળી,
નીચી રસાતળથી નિરખાયે !

શીતળ હીમ^૪ થકીજ વિશેષ ને,
અશિથી ઉની અતિ વરતાયે !

૧ ગજરાજ-હાથી. ૨ સન્યાસી. ૩ ગેહ-ધર.
૪ આમાં તથા એ પછીના બે નણ સવૈયામાં “પ્ર-
વાણસાગર” નો બાનાર્ય છે. * આકાશ. ૪ ખરફ.

મીઠિ સુધા^૧ થકી ઝેરથી છે રકડું,
 ઝીણી આણું, વડી મેર જણાયે !
 જીવન તે સમજી સમજે મન,
 પ્રેમની વાત અનોખી ગણાયે ‡।। ૧૬

પ્રેમનું અલૌકિક-અક્ષરધામ.
 સૂર્યશશીતણી જ્ઞેતિવિના પણ,
 જ્યાં નિશદિન પ્રકાશ રહે છે !
 જોગ ન ભોગ, અલોકી કળા,
 સુખ શોક નહિ, ત્રણ લોક ચહે છે !
 વેદ, પુરાણ, પ્રમાણ લહે નહિ,
 કેા સમજી જન ક્યાંક લહે છે !
 શોધ જડે ન ધરા *ગગને કહિં,

૧ અમૃતથી. ૨ કડવી. ૩ મેર-મેરપર્વત-તે-
 નાળી પણ મોટી.

‡ (ઢોહરો.)

“ પ્રીત રીત વિપરીત છે; ઉજી ન શીત પ્રતીત;
 જીતચિત, વિજીતીત પણ, પ્રીતજ વિષે પતીત. ”

૪ આકાશમાં. (કાબકળાધર કળા પહેલી.)

અદ્ભુત પ્રેમ સુ જીવ કહે છે !!! ૨૦

પ્રેમની અદ્ભુત શક્તિ.

મૂળ વિના ફળ ફૂલ કરે વળી,
વૃક્ષ વિના શીળી છાંય બતાવે !
પક્ષી ઉડાડી શકે વિષુ પાંખ !
વિના પગ તે પશુ પંથ ચલાવે !
દૂટી કમાનથી તીર હુણે ત્યમ,
નીર વિના નર^૧ નાવર હલાવે !
તાર વિનાય સતાર વગાડીસુ,
જીવન પ્રેમ જનો લલચાવે !!! ૨૧

(મદિરાવૃત્ત.)

વેદ પુરાણ ન લેદ લહે,
સુકુરાણ, કિતાબ વદેજ વૃથા !
પ્રૌઢ છતાંય લહે મનનું મન,
એવી છે વાત એ ગૂઢ તથા;-

---

૧ મનુષ્ય. ૨ વહાણ. ૩ ગન-એ બહુ સૂક્ષ્મ
છે, તેનું પશુ મન હોય તો તે. કદાચ જાણી શકે,
એવી એ સૂક્ષ્મ-જીણી-ગૂઢ વાત છે.

જાણુ જનોય પ્રમાણુ લહે નહિ,
 જાણિ શકાય વીતેલ જથા^૧,
 જાણે ન જોગી ને જોગી વિયોગી એ,
 પ્રેમની જીવન ન્યારિ કથા !!! ૨૨

અલંકાર રૂપક-કિરીટ વૃત્ત.

નાવ શરીર અને ચિતનું શઠ,
 દોર^૨ લિયે સુરતી કરમાં કળ,
 મરછ વિયોગ તણે મુખથી બચિ,
 શોધ કરે સઘળા જળનું થળ^૩;
 શંખ સમાન તજ સઘળો જગ,
 મેળવવવાની ચહે ચિતમાં પણ,
 ‘પ્રેમસસુદ્ર’ ધસે જન જીવન,
 (તે) મિત્ર સ્વરૂપ લહે મુક્તાફળ* !!! ૨૩

પ્રેમનું વૃક્ષ-હંદ્રવિજય વૃત્ત.

કોઈકને થડ હાથ ચડ્યું વળી,

૧. જેવી રીતે (જેને વીતી હોય.) ૨ સુકાન-
 સુરતી રૂપી. ૩ પાણી નીચેની જમીનમાં શોષે.
 *મિત્ર રૂપી મોતી.

કોઇક ડાળીવિષે ભટકાયો !
 કોઇક પત્રવિષે પ્રસર્યો ત્યમ,
 કોઇક મંઝરિમાંજ મુંઝાયો !
 કોઇક ફૂલ કળી ગ્રહી રંજિત,
 કોઇક માધુરતા અટવાયો !
 રત્ન ! સુણો કહેહુ જીવન પ્રેમ-
 તરૂં ચઢેી કોણુ નથી લપટાયો ? ! ! ૨૪
 પ્રેમ-પ્રભા.

પ્રેમ પ્રભા પ્રગટે જનને મન,
 તે જનહિત સુનીત† રચેછે,
 પ્રેમ પ્રભા પ્રગટે જનને મન,
 તે નરમાશ ગુણેજ લચેછે^૧;
 પ્રેમ પ્રભા પ્રગટે જનને મન,
 તો ગુણુ ગર્વ ચિતેજ પચેછે.^૨

---

† સુનીતિ. ૧ નમે છે-નમ્રતાથી નમેછે. ૨ પચે
 છે-હનમ થાયછે,-વિદાદિક ગુણોથી થયેલો ગર્વ પ્રેમની
 જ્ઞેતિ જ્ઞેવાથી હનમ થાયછે; નિરીક્ષા કરવાથી જણાય
 છે કે અપ્રેમી ગાણુસ ગર્વીષ્ટ હોય છે, અર્થાત-પ્રેમ
 નમ્રતા આપેછે.

પ્રેમ પ્રભા પ્રગટે જનને મન,
જીવન તે જગમાંહિ જાયે છે ! ૨૫

(પ્રેમ અલૌકિક વિશ્વની માયા !)

જેહ તજ સઘળી મમતા,
ઐક પ્રેમને પંથજ પૂરણ ધાયા,
તેહ થયા જગમાંહિ શિરોમણિ,
કીરતિ કોટિ વિધેથી કમાયા;
તેહતાણા ગુણુ સર્વ જનોઐ,
વિચારિ ઉચારિ પ્રચારિજ ગાયા,
જીવન કૂહ પ્રિય રતન ! સુણો જગ,
પ્રેમ અલૌકિક વિશ્વની માયા ! ૨૬

પ્રેમના પ્રકાર.

પ્રેમ પ્રકાર અપાર મહાત્મ્ય સુ
જેજ સ્વભાવિક, ભાવિક કે'છે,
ભેદ વિશેષ દિસે મહિં અંતર ?
કે ઐ સમાન સુસિદ્ધિ લહે છે ?
તેહ પ્રત્યક્ષ જતાવિ હવે સુ

ઉદાહરણેથી કાવ્ય કસેછે,
જીવન પ્રેમ સ્વભાવિક ભાવિક,
કેણેનું ચિત્ત સુસ્થાઈ વસે છે ? ૨૭

સ્વભાવિ અને ભાવિક.
સાધક પ્રેમ સ્વભાવિકનો નહિ,
ચિત્તનો મર્મ લગાર લહેછે,
મિત્ર મળે નહિ શીઘ્ર^૧ સ્વભાવિક
સિદ્ધિ વિશેષ ન ચિત્ત ચહેછે;
સાધક પ્રેમજ ભાવિકનો જન,
તેહ વિધિ સમજી સુ રહેછે,
સિદ્ધિ મળે જન જીવન શીઘ્ર,
વિયોગથી^૨ પ્રેમ અધિક ગ્રહે છે ! ૨૮

---

૧ તુરત-જલદી.

૨. દોહા.

પ્રેમી મન કિંશુક કુસુમ, વૃત્તિ પાણિનો સંગ;
વન્દિ વિરહ વસોવશે, ત્યગ નીકળશે રંગ ! ૧
પ્રેમી મન કુંદન ખડું, વૃત્તિ સુ મણી જડાય;
વિરહાગ્નિ જ્યગ જ્યગ તને, ત્યમ ત્યમ કિંમતિ થાયાર

સ્વભાવિકનાં દૃષ્ટાંત:-

પ્રેમ કુરંગ^૧ ચહે ચિત રંગ સુ,
 ગાનને તાન રહી જીવ આપે !
 મેડુક^૨ માસજ આઠ મરેલને,
 વાહળને વરસે જીવ વ્યાપે !
 અંગ મતંગ^૩ સુ નારિ નમુન^૪,
 ચહી ચિત્ત લંગ મરેજ ઉતાપે !
 રત્ન ! સુષો કહે જીવન એહ સુ,
 પ્રેમ સ્વભાવિક શક્તિ પ્રતાપે !! ૨૬
 ગાજ^૫ અવાજ સુષીજ મયૂર,
 કરે સુ અલાપ મધૂર સ્વરેથી !
 તેહ વિના કદી અન્ય ઋતુમહિ,
 તેહ મુહિત નહિ ઉચરેથી !
 ચાતુક ચાહે છ સ્વાતિની જુંદ,
 ન અન્ય જળે રહે આશ કરેથી !
 રત્ન સુષો કહે જીવન એહ,

---

૧ હરણ. ૨ દેડંગાં ૩ કાથી. ૪ નમુનો-ખના-
 વટી હાથણી. ૫ ગજંગા-વરસાદની.

સુપ્રેમ સ્વભાવિક શક્તિ ધરેથી !!! ૩૦
 કોકિલ જો ઋતુરાજ વિન^૧ ન,
 અવાજ કદી મુખથી ઉગરે છે !
 ગન્યતણા સ્વરનો સુણી સાર,
 બધો દિન બેસીજ મૌન ધરે છે !

સૂર્ય પ્રકાશને મંદ ગણી ચિત,-
 ચાહ ચકોર સુ ચંદ્ર કરે છે !
 રત્ન ! સુણો કહે જીવન એહસુ,
 પ્રેમ સ્વભાવિક શક્તિ ઠરે છે !! ૩૧
 નારિ ગયે નિજ પ્રેમ કપોત^૨સુ,
 દેહ સનેહ તજીજ ઢળે છે !
 ભ્રંગ^૩ વસીજળ કંજ^૪ ફસી^૫ તહિં,
 પ્રાણ તજે, ન ડશી^૬ નીકળે છે
 હીપક જોતિ પતંગ ધરી ચિત,
 દેહ થકીજ તહીં પ્રજળે છે !
 રત્ન ! સુણો કહે જીવન એહસુ,
 પ્રેમ સ્વભાવિ કોમલ કળે છે !! ૩૨

૧ વસતઋતુ. ૨ હોહો-કગૂતર જેવું એક પક્ષી.
 ૩ બમરો. ૪ કમળ. ૫ કેદ થઈ. ૬ કરડી.

ગાર્ડીત્રાસ, તણ જીવ આશ,
 સુ પન્નગ^૧ પુંગીમહી અભિલાષે !
 તેમ ક્ષણીશ^૨ મણીમાહિ મોહિત,
 તેહ વિના ઘડિ જીવ ન રાષે !
 ચક્રિશ^૩ તેમ તણ સુ વિહાર જ,
 ચંદનને લપટી પ્રીત આષે !
 જીવન ફેલે પ્રિય રત્ન ! સુણો જગ,
 પ્રેમ સ્વભાવિક પંડિત ભાષે !! ૩૩
 મચ્છની પ્રીતિ જીવો જળ મધ્ય,
 સુ દૂધવિષે ન જીવે કદી રાષે !
 કસ્તુરિના શુભ સ્નેહથી ^૪અંબર,

૧ વાદી કરંડીઆમાં લાવે છે, તેવા સાધારણ કાળા
 સર્પો. ૨ મણીવાળા.-મોટા નાગ. ૩ પાંખવાળા નાગ.
 એવી ઉક્તિ આત્મે છે કે, સર્પનું અયુષ્ય ૧૦૦૦ વર્ષનું
 થયાપછી તેને પાંખ આવે છે, તેવડે તે મલયાચલ પર્વત
 તરફ ઉડે છે, અને ત્યાં જઈ ખાવાપીવાવગર માત્ર
 ચંદનની સુંગંધીવાળો વાયુ બક્ષાયકરીને જીવે છે !
 ૪ અંબરને સળગાવવાથી તેનો ધૂમાડો પાસે રાખેલી
 કસ્તુરી પર નમે છે એવી ઉક્તિ છે.

દેહ હમે સુ નમે અભિલાષે !
 હારન^૧ કાષ્ઠ્યે સ્નેહ ધરે,
 ન કરે દૂર ઊડિ અને નિજ પાંખે !
 જીવન ક્ષે પ્રિય રતન ! સુણો જગ,
 પ્રેમ સ્વાવિક પંડિત લાખે !!! ૩૪
 પક્ષી^૨ જુરાફની જોડિ છુટે તો,
 સજે ન ફરી કદી ગાંઠ એ રીતિ !
 એકને એક નિહાળીને પ્રાણ-
 તજે ન સજે ફરી દંપતિપ્રીતિ !
 મચ્છ સુ^૩સિંગી મયંક નિહાળી,-
 ધસે ન ખસે ચિતમાં ધરિ ભીતિ !
 જીવન ક્ષે પ્રિય રતન ! જુઓ જગ,

૧ હારન પક્ષી પ્રથમ માળામાંથી ઉડે છે, તે
 સમય એક લાકડી પગમાં પકડે છે, તે જીવતાં સૂધી
 છોડતું નથી. ૩ એ નરગાદનો અદ્દક પગ એકબીજા
 જોડે સંધાયો હોય છે, અર્થાત્ તેઓ સાથેજ રહે છે;
 તે છૂટાં થતાં મરી જાય છે. ૪ સિંગી નામનું મચ્છ
 ચંદ્ર અથવા તેનું પ્રતિબિંબ જોઈ રહે છે, તે મર-
 જીના બગથી પણ નજર ચૂકાવતું નથી.

પ્રેમ સ્વભાવિકની શુભ નીતિ ! ! ! ૩૫
 ચુંબક લોહથેલી પ્રીત ધરીજ,
 અચેત છતાં પણ ચેતન પામે !
 તેમ કપૂર મરી^૧ સંગ પ્રેમ,
 ન તેવિણ સ્થાઈ રહે કદી ઠામે !
 સ્નેહ સદા પય^૨ પાણીતણે અતિ,
 તેથીજ પાણી બળે તન વામે^૩ !
 જીવન ફૂટે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,
 પ્રેમ સ્વભાવિકને શુભ કામે !! ૩૬
 માનસરોવર પ્રેમ સુ હંસને,
 તેવિણ તે કદી જીવ ન ધારે !
 તેમ સુગંધી સમીર^૪ સનેહ,
 ન તે વિણ તે નિજ શક્તિ પ્રચારે !
 પ્રેમ કુમોદનિ ચંદ્રતણે અતિ,
 તેહ ખિલે નહિ અન્ય પ્રકારે !
 જીવન ફૂટે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ
 એહ સ્વભાવિક પ્રેમ વિચારે !!! ૩૭

પંકજ* પ્રેમ પ્રલાકરથી^૧ અતિ,
 તે વિણ મંદ રહે નિશિમાંડી !
 શીખનોં સ્નેહ સુસ્વાતિની બુંદથી,
 તે વિણ બુંદ ગ્રહે નહિ કયાંડો !
 સૂર્યવિના ચકવો ચકવી સુ
 વિયોગ થકીજ રહે નિશિ ત્યાંડો !
 જીવન કૂંડે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,
 પ્રેમ સ્વભાવિકની શુભ જાંડો^૨ !! ૩૮
 સ્નેહ શશીથી સમુદ્ર ધરે અતિ,
 તે વિણ ના ઉભરે જ સ્વભાવે !
 એમ અનેક સુનેક વૃત્તિથકી,
 પક્ષી પશુ પણ પ્રેમ ખતાવે !
 તેમ પદારથ અન્ય ઘણા જડ,
 ચૈતન રૂપ બની ખતલાવે !
 જીવન કૂંડે પ્રિય રત્ન ! સુણો જગ,
 પ્રેમ સ્વભાવિક શક્તિ ધરાવે !!! ૩૯

—૦૧૦૦—

---

* કમળ. ૧. સૂર્ય. ૨. કાંતિ-છળી.

ભાવિક પ્રેમ-વર્ણન.

એમ અનેક અનાદિ દિસે જગ,
સ્થાવર જંગમ પ્રેમ પ્રસંગો,
તેહ સ્વભાવિક સિદ્ધ કરી અવ
ભાવિક ભાવ બતાવિશ અંગો;
જેહ મળી નિજ મિત્ર સુ પ્રેમ
થયા અતિ કીરતિ અંગ ઉતંગો,
જીવન ક્ષે પ્રિય રતન ! જીઓ જગ,
જે ગુણ ગાય ધરીજ ઉમંગો ! ૪૦

વ્યાખ્યા.

તેહને ભાવિક પ્રેમ કહે જગ,
જે ગુણ રૂપ જીઓ ઉપજે છે;
તેમ સંબંધ અને સહવાસથી,
જે જગમધ્ય સંબંધ સજે છે;
આપ પ્રતાપ પ્રકાશિત છે,
નહિ જાતિ કે વંશની જોતિ યજે છે;
જીવન ક્ષે પ્રિય રતન ! જીઓ જન-
ભાવિક પ્રેમથી ઇશ લજે છે. ૪૧

ભાવિક પ્રેમનાં દ્રષ્ટાંત:-

સંતનોં પ્રેમ દિસે પરિશ્રદ્ધથી,
 તાપેનેં શીતથકી તન તાવે,
 શામનોં પ્રેમ દિસે ઉર શૂરેનેં,
 જે રણુમધ્યજ અંગ કપાવે;
 તેમ પતિપ્રતિ છે સતિ પ્રેમજ,
 જે અગની મહિં અંગ ખપાવે,
 જીવન ફૂલે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,
 એહજ ભાવિક પ્રેમ ધરાવે, ૪૨

શ્રીકૃષ્ણ કુખજ:

કૃષ્ણ રસીક શિરોમણી રાય,
 કહાં કુખજસમ કિંકરી કાળી !
 તોય ધરી મદભાવ મદા ઉર,
 પૂરણ પ્રેમથી જિંદગી પાળી;
 અંતર અંતરમાં ન ધર્યો,
 પદવીનું શુમાન દીધું ચિત ટાળી,
 જીવન ફૂલે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,
 ભાવિક પ્રેમ ભક્તી વિધ ભાળી ! ! ! ૪૨

શ્રીરામ હનુમાન:

રામ રહ્યા વનવાસવિષે જવ,
 ભેદ થયો તહિ સીત સતિનો,
 ભેદ જરૂર વિયોગ વ્યથાથકી,
 વ્યાકુળ જીવ સુ વિશ્વપતિનો;
 કષ્ટ અપાર ધરી નિજ કાય,
 કુદ્યો કપિકુંજર શુદ્ધ ભતિનો,
 જીવન ફૂલે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,
 પ્રેમ પૂરો હનુમાન જતીનો ! ૪૩

નળ દમયંતી:

દુઃખ હીધું પરિત્યાગ કર્યો વળી,
 બહેમ ધર્યો નિજ પ્રિયતમામાં,
 નિષ્કુર છેક થયો નળરાય,
 દયા ન ધરી દિલ તેહ સમામાં;
 તોપણ પ્રેમ પ્રવાહ ઘટ્યો ન,
 કદી દમયંતીતણા દિલડામાં,
 રત્ન ! સુણો કવિ જીવન ફૂલે જગ,
 પ્રેમ પ્રસિદ્ધ થયાં દુનિયામાં ! ૪૪

ઓખા અનિરુદ્ધઃ

‘સ્વપ્ન સમાગમ પ્રેમ અસત્ય’ !

વહે નરનારિ બધાં વસુધામાં,

તોપણ સત્ય ગ્રહી ઉરમધ્ય,

સુટેક વિવેક ધરી રહી શ્યામા;

કલેશ કુટુંબ કશું ન ગણ્યું,

રહી કેવળ પ્રેમ પ્રમત્ત નિશામાં,

જીવન કહે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,

પ્રેમ ઓખા અનિરુદ્ધ ^૧પ્રથામાં ૪૫

સુલોચના ઇંદ્રજીતઃ-

સાગર જેમ શશાંક નિહાળી,

ગ્રહે ગતિ પ્રેમ પ્રચંડ અવાજે,

તેમ નિહાળી પતિભુજા પાસ,

સતિ સુખના સઘળા તજિ સાજે;

લોકની લાજ અવાજ ગુરૂજન,

સર્વ તણ ગઈ શત્રુ સમાજે.

જીવન પામિ પતિશયન પ્રેમિક,

સુનયના^૨ સતિ ધન્ય ! ધિરાજે !!! ૪૬

૧ વિખ્યાતિ. † પતિનો દાથ. ૨ રાવણની પુત્રવધૂ સુલોચના

લક્ષ્મી બૃહસ્પતિ:†
 કેાઇ દિને ન હુતી ઓળખાણ,
 સુ દષ્ટિમિળાપ અચાનક રંગે;
 પૂરવ જન્મ શું પ્રેમ પ્રકાશ !
 તહીં પ્રગટયો અતિ અંગ ઉમંગે;
 પૂર્ણ પ્રયત્ન વિરૂદ્ધ છતાં પણ,
 જીવન જીવ રહ્યા મળી સંગે;
 “લક્ષ્મી બૃહસ્પતિ ” આ જગજાહિર,
 પ્રેમથી એક થયા મળી અંગે ! ! ! ૪૭
 પુષ્પસેન પદમાવતી:‡
 જો પદમાવતિના પરિપૂરણ,
 પ્રેમથી પુષ્પકનો જીવ જામ્યો,

ઝોનું આખ્યાન રામાયણમાં ધણું ઉત્તમ રીતે વર્ણવ્યું છે.
 † જો એક ઐત્તિહિક પ્રેમપાત્ર દંપતિવિષેની ધણી રસિક
 પ્રેમકથા દેશી ભાષામાં છે, આજસુધી તેનાથી ગૂજરાતી
 વાંચનારાઓ અપરિચિત છે; ઇશ્વરેઈચ્છાથી સમયમળે
 અમે તે ‘સચિત્ર’ પ્રગટ કરવાને યત્નવાન થઈશું.

‡. ઝોની અંસલ સંસ્કૃત વાર્તાઉપરથી ફેરફાર
 કરીને ગુજરાતી કવિતામાં કવિ શામળભટ્ટે રચી છે.

તોજ તજ સઘળી વિપતી જગ,
 તે અતિ કીરતિનો રસ પામ્યો;
 પ્રેમ કરી શિરસાટ ઉચાટ તજ,
 સઘળા સુખ, દુઃખ વિરામ્યો,
 જીવન ફેડે પ્રિય રતન ! જીઓ જગ,
 ભાવિક પ્રેમથી સૌ દુખ વામ્યો. ૪૮

મધુ માલતિ:-^૧

પ્રેમ જીઓ “મધુ માલતિનો” અતિ,
 જે આંહિ આહિર છે દુનિયામાં;
 તાપ તપ્યાં સુ વિયોગ વિશેષજ,
 તોય રહ્યાં શુભ પ્રેમ નિશામાં;
 એમ સજે નહિ પ્રેમ સુનેમજ,
 તો પછી કોણ કહેં ગુણ આમાં;
 જીવન ફેડે પ્રિય રતન ! જીઓ અહીં,
 પ્રેમજ ભાવિક શ્રેષ્ઠ ધરામાં. ૪૯

---

૧. એ વાર્તા પણ મળ સંસ્કૃતમાં છે, તેના કે-
 દલાક અસલ શ્લોકો સહિત ગુજરાતીમાં છપાઈ છે.

માધવ કામકુંડલા:^૧

પ્રેમ પૂરો દિવ્ય માધવનો જગ,
બાધ વિના વરણે કવિકાળી,
કામની કુંડળી કામચક્રી જવ,
પ્રીતની રીત વિશેષજ પાળી;
વિક્રમ વીર થયો શુભાચિતક,
તેથી ફળી છ મનોરથ ડાળી,
જીવન ક્ષેત્ર પ્રિય રત્ન ! જુઓ જગ,
પ્રીતિજ ભાવિક ઉત્તમ ભાળી ! ૫૦

મોજદીન મહેતાબ.^૨

પ્રેમ ખરો મહેતાબતણો અતિ,
મોજદીને મતિ શુદ્ધ નિલાબ્યો,

---

૧. 'માધવાનગ અને કામકુંડલા'ની વાર્તા અસલ સંસ્કૃતમાં ગદ્યાકવિ કાળીદાસે કરી છે, તે ગુજરાતીમાં પણ બે ત્રણ રીતે છપાઇ છે. ૨. એનો અસલ ફારસીમાં ફિરસો છે, તેપરથી સંવત્સના બાર કે અઠારમાં સૈકામાં કવિશ્રી ઉદયરામે હિંદુસ્તાની કવિતામાં વાર્તા કરી છે, તે અસલ હિંદી કવિતાસાથે ગુજરાતીમાં અમારા

સખત કરી કુરબાન કુવખત જ,
 સખત સખ મનમાં નવ લાવ્યો !
 તેમ ખરી મહેતાબ સતી,
 પતિકાજ સુન્નિદગી હાથ ઉઠાવ્યો !
 જીવન ફૂલે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,
 લાવિક પ્રેમ પ્રત્યક્ષ બતાવ્યો !!! ૫૧

લેલી મજનુઃ

પ્રેમ પ્રતાપ જીઓ મજનુંમાડિં,
 લેલી નિહાળી થયોજ દિવાનો;
 અન્ય બતાવી અનેક વધૂ પણ,
 એક ધરે ચિતમાં તાડિ શાનો ?
 લાગિ તે લાગિ ન લાગિ કરી નહિ,
 પ્રેમની આગિજ અમ્મર માનો;
 જીવન ફૂલે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,
 લાવિક પ્રેમ તણાજ નિશાનો ! ૫૨

તરફથી છપાઇ બહાર પડી છે. હાલ તેની ખીજ આદતિ
 ગૂંજસતી ટૈપમાં કરી છે, તેની કિંમત થયડીને રૂ.૦)૨.
 રૂપી છે.

પ્રવીનસાગર.^૧

પ્રેમ કર્યો રસસાગર પૂરણ,
 જેહ પ્રવીનથકી અતિભારી,
 જિંદગી ગાળી વિયોગથકી જ,
 સુકાબ્ય થકી કીરતિ વિસતારી;
 જેહતણા ગુણગાન અહીં,
 નાનારિ સુ ગાય સુણેજ વિચારી,
 જીવન ક્ષે પ્રિય રતન ! જીઓ,
 અહીં પૂરણ પ્રેમતણી બલિહારી!!! ૫૩
 રાધપ્રવીન ઇંદ્રજિત.^૧

રાધપ્રવીન હતી ગણિકા પણ,

૧ પ્રવીનસાગરો મોટો ગ્રંથ કચ્છ કાઠિયાવાડ-
 માં ધણેજ પ્રસિદ્ધ છે, અને તે એ ત્રણ રીતે છપાયો છે.

૧ રાધપ્રવીન અને ઇંદ્રજિતનું વર્ણન મહાકવિ
 કેશવદાસના રસિકપ્રિયા અને કવિપ્રિયા નામના
 ગ્રંથોમાં છે, પણ તેમની પ્રીતિવિષેનું ખાસ પુસ્તક
 કોઈ નથી. કવિપ્રિયામાં મહાકવિજન શ્રીકેશવદાસ
 રાધપ્રવીનવિષે નીચે પ્રમાણે લખે છે:—

પ્રેમથી કીરતિ ઉત્તમ પામી,
તુચ્છ કર્યો શુભ શાહિજહાન જ,
જેની સુકીરતિ છે જગ જામી!
એકજ તે નૃપતિ ઇંદ્રજીતથી,

રાહ પ્રવીન કિ શારદા? શુચિ રુચિ રંજિત અંગ;
ઘીળા પુસ્તકધારિણી, રાજહંસ સુતસંગ. ૧
બ્રજભવાહની અંગ ઝર, વાસુકિ લસત નવીન;
શિવસંગ સોહત સર્વદા, શિવા કિ રાહપ્રવીન? ૨
રતનાકરલલિતા સદા, પરમાનંદાહિં લીન;
અમલ કમલ કમનીય કર, રમા કિ રાહપ્રવીન? ૩

ઉપરના ત્રણે દોહરાઓમાં કવિએ શ્રેષ્ઠ શબ્દોપડે
રાહપ્રવીનના ઉત્તમ ગુણોનું વર્ણન કરતાં અનુક્રમે તેની
શારદા, પાર્વતી અને લક્ષ્મીની સાથે સદેહાલંકારપડે
તુલના કરી છે। તેપરથી કેશવદાસ જેવા મહા કવિ-
નો તે સ્તોત્રિયે કેવો ઉત્તમ અભિપ્રાય હતો, તે સ્પષ્ટ
દેખાય છે. રાહપ્રવીન મૂળ એક પાતર (ગણિકા)
હતી. અર્થાત્ બાળપણમાં તે ગણિકાને ત્યાં ઉછરેલી
હતી અને તે ઔડછા (હમણાંનાં ઉર્ચા) ના મહા-
રાજકુમારશ્રી ઇંદ્રજીતની પ્રિયાંગના હતી. તે નૃત્ય;

પ્રેમ સુશુદ્ધ કરી દુખ વામી,
જીવન ફેરે પ્રિય રત્ન ! સુણો શુભ,
પ્રેમ થકી ફરી પામો તે સ્વામી ! ૫૪

ગાયન અને સૌન્દર્યમાં શ્રેષ્ઠ હતી, એટલુંજ નહિ પણ
ધણી ઉત્તમ કવિના પણ કરી શકતો હતો. તેના આવા
ઉત્તમ ગુણોની કીર્તિ જ્યારે દિલ્લીના દારસૂધી પ-
હોંચી, ત્યારે તે વખતના શેનશાહ શાહજહાંએ મલ્હ-
રાજ ઇંદ્રજીત ઉપર પરવાનો લખીને રાઘપ્રવીનને પો-
તાની હુઝૂરમાં બોલાવી. ઇંદ્રજીત અને કેશવની છેત્રી
મસલતથી આતે રાઘપ્રવીનને મોકલવી એમ હતું. છતાં
આવતી વખતે રાઘપ્રવીને ઇંદ્રજીતને કહ્યું હતું કે-“હું
તમારી છું તે જાણતાં જીજ્ઞાસી થવાની નથીજ !”-

રાઘપ્રવીન જ્યારે શાહજહાંની હુઝૂરમાં ગઈ ત્યારે
તેની આંખમાં આંશુ હતાં, તે પરથી પાદશાહે સવા-
લ ક્યો, તેનો શીઘ દૂધમાં તેણે જવાબ આપ્યો કે-

દ્રગમંજલી જલ ભરતુહે, મહામંત્ર મુખ મેન ;

ઈંદ્રજીતબિનુ અઘરકોં, નિરલ્લખકોં ચહ નેન !

તેથી શાહજહાંને બારે અસર થઈ, છતાં પણ
તેણે કહ્યું કે-“ તમે ગમેતેટલા ઉપાય કરશો, તથાપિ

પ્રેમના હુઝૂરી.

પ્રીતની રીત તો હીર^૧ નિભાવિજ,
રાંઝન^૧ મીરથકી અતિપૂરી;
તેમ શિરીન^૨ અને ફરહાદની^૨,
રીત નહિ કહી છેજ અધૂરી;

તમને ઔડછે જવા ન દેતાં અહીં અમારી હુઝૂરમાંજ
રાખવામાં આવશે. ” ત્યારે તેણે પૂછ્યું:—

“ ખુદાવિંદ, આપ કોણ છો?” શા. “હું પાદશાહ છું.”

રા. “ અને હું ? ” પા. “ તું પાતર છે ”

રા. “ બસ, ત્યારે મારી એટલીજ વિનંતી છે કે:—

“બિનતી રાદમ્પવીનકી, સુનિયેં શાહિજહાન
જૂઠી પાતરિ દો મલ્લેં, કે કાગા કે શ્વાન !”

પાતરિ એટલે ગણિકા અથવા જમવાની પાત્ર,
એવો શ્લેષ છે. આ પરથી પાદશાહે તેની ચતુરાઇ માને
ખરી પ્રીતિ બાણીને સન્માન સહિત પાંચી ઔડછે
મોકલી દીધી હતી !

૧ રાંઝનહીરની વારતા દેશી બાપામાં છે. ૨ શિરીન
ફરહાદનો કિસ્સો મૂળ ફારસી અને તેપરથી ઉર્દુમાં છે,
તેવું ‘દાગેહુસરત’ નામે નાટક હાલ મુંબઈમાં ચાલે.

પ્રીતિપ્રસિદ્ધ થઈ નવનંદિની^૧,
 દેવગિરામહિં દીક્ષતિ શૂરી,
 જીવન રૂઢે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,
 ભાવિક પ્રેમતણાજ હુઝૂરી.

પ્રેમની રાજસભા.^૨

પ્રેમતણા પતશાહ દિસે,
 મજનું સમ પૂરણ પ્રેમથી એવા,
 દીસે વઝીર જહાં બહિરામ,
 ફરામ સમા બખશી તણી સેવા;
 રાંઝન મીર, અમીર છે ફૂલ ને,
 છે મુનશી મહિં આલમ જેવા,
 દીસે જહાં ધનઆનંદ પ્યાદલ,
 પ્રેમપ્રસાદ અલૌકિક એવા !!! ૫૬

પ્રેમી સ્ત્રીઓનો સમાજ^૩.

એક બનાવિ સભા શુભ પ્રેમની,

૧ નવનંદિનીની વારતા સંસ્કૃતમાં છે. ૨ આ પ્રેમરાજસભામાં પ્રેમી પુરુષોનાં નામ છે. ૩ એ સં-
 વૈયામાં બધા પ્રેમી સ્ત્રીઓ (માશુકો) નાં નામ છે.

માલતિ, હીર, હુસેનુ^૧ શીરીને !
 હાજર છે રંગરેઝી^૨ તહાં,
 કવિતા પદમાવતની રસભીને !
 નૃત્ય સંગીત કરે નવનંદનિ,
 કુંડળીકામ મૃદંગ ગ્રહીને !
 જીવન અમૃત-પ્રેમ પિયે તહિં
 લેલિ દિયે નિજ હાથ ધરીને !!! ૫૭
 પ્રેમના જોગીઓ.
 પ્રેમ થકી પલટ્યોંજ સિકંદર^૨
 પ્રેમ થયો દરવેશજ દારા,^૩
 પ્રેમથી ફૂલ ફકીર થયો વળી,
 શાહપનાહ^૪ તજી શુભ ધારા;

---

૧ હુસેનુ તથા રંગરેઝીના કિરસા હિંદુમાં છે.
 ૨ મહાનસિકંદર એને એક નૌશાયા નામની શાહ
 બાદી સાથે પ્રીતિ થઇ હતી. ૩ દિલ્હીની પાદશાહીનો
 શાહબાદો-આરંગઝેબો બાદ-તેણે પ્રેમને માટે ફકીરી
 લીધી હતી ૪ શાહપનાહે પાદશાહીનારા તજી ગાદીનો
 ઉપરથી હક્ક છોડ્યો હતો.

ક્રિકર પ્રેમ થયાજ મહાંમુદ^૧
 ને બહિરામજ^૨ પ્રેમથી સારા,
 જીવન પ્રેમ નવીન જટા મજનું-
 ધરિ શીશ થયા જગ ન્યારા !!! ૫૮
 પ્રેમરતન.

શોધન તત્ત્વતાણું કરવા શુભ,
 જ્ઞાનિનું ચિત્ત વિચિત્ર ઢળ્યું છે,
 શોધિ વળ્યા સઘળી પૃથવી તાહિ,
 રતન ન કોઈ અમૂલ્ય કળ્યું છે;
 તત્ત્વ સુસિંધુ મથ્યો વળતી તવ,
 દુઃખજ ચિત્તનું સર્વ ટળ્યું છે,
 જીવન ફૂલે પ્રિય રતન ! સુણો શુભ,
 યત્નથી પ્રેમ સુરતન મળ્યું છે. ૫૯

કિરીટવૃત્ત.

ગાન ને તાન શિખ્યો સઘળા ત્યમ,
 માન મહાન જનોતાણી નિકટ,^૩

---

૧ મહામૂદ ગંજનવીને આયાજ નામે શુક્લામથી પ્રેમ હતો. ૨ એ મુગલાધ વખતમાં વઝીર હતો ૩ નિકટ-ગાસે.

કાવ્યકળા શુભ શીર્ષી રહ્યો વર્ણી,
 ઔષધ રીતિ અનેક કરે ઝટ;
 શીખિ રહ્યો ચતુરાઈ અનેક સુ,
 ભૂપસમીપ થયો વળી સુભટ,^૧
 જીવન ફેરે પ્રિય રત્ન ! સુણો, પણ
 પ્રેમવિના સઘળું જગ ફેકટ !! ૬૧

ઇંદ્રાવજય વૃત્ત.

શીખિ સુજ્ઞાન થયો વિદ્વાન^૨,
 દિવાન તણી પદવી કદી પામ્યો,
 તેમ બન્યો નરનાથ કદી,
 મુખસાથવિષે જ વિશેષ વિરામ્યો;
 દેશ વિદેશવિષે નિજ આણુથી,
 છોક પ્રતાપ દિસે જગ જામ્યો,
 રત્ન ! સુણો કહે જીવન તોપણ,
 પ્રેમવિના જન જિંદગી વામ્યો!! ૬૨
 પ્રેમવિના ભૂલ વાણિ વહે તવ,
 ભૂલ ન એ, મુખ ચર્મ-લતા^૩ છે !

^૧ સુભટ-શરૂતીર. ^૨ વિદ્વાન. ^૩ ચર્મ-લતા=ચામડાનો વેશો.

પ્રેમવિના કદી આંખ જુએ તવ,
 આંખ ન કાચનું ચંત્રખતા^૧ છે !
 પ્રેમવિના જનનું મન છે તવ,
 એ મન પંગુ^૨ પ્રયાણ સતા છે !
 જીવન ફેડે પ્રિય રત્ન ! સુણો જગ,
 પ્રેમવિના જન બૂઠ મતા^૩ છો!! ૬૨
 પ્રેમ હશે નૃપને નિજ રૈયત,
 તે રઘુવીર પરે બખણાશે,
 પ્રેમ હશે અધિકારીવિષે જ,
 ધિકારથી તે ન કદીજ હણાશે^૪;
 પ્રેમ હશેજ કવીશ્વરમાં તવ,
 ઇશ્વર પેર જગેજ જણાશે,

---

૧ એવી કાચની આંખ કેટલાક કાણા માણસો પહેરે
 છે, તે જરાખર આંખ જેવીજ જણાયછે, માત્ર તેનાથી
 જોઈ શકાતું નથી; પણ ગિબજગાં આક્યા જવાથી કદાચ
 એવી આંખ ઠોકર (ખતા) ખવરાવે છે. ૨ પાંગળું-લૂણું-
 પાંગળાને જેવી ચાલસાની સતા છે, તેવી પ્રેમ વગરના
 મનમાં શક્તિ છે. ૩ મૈના-ગિલકત. ૪ તિરસ્કારને પાત્ર
 નહિ થાય.

જીવન ફૂલે પ્રિય રત્ન ! સુણો જગ,
પ્રેમથી કીરતિવંત^૧ ગણાશે. ૬૩.

મંડિત પ્રેમથી ગ્રંથ રચી મુ
અખંડિત કીરતિ મંડિત થાયે,
પ્રેમથી રણવીર લડી રણ,
રાજ્ય કિંવા સુખ સ્વર્ગ સુઢાયે;
પ્રેમથી બહુ ભક્ત જનો કરી,
ભક્તિ સુ શક્તિથી મુક્તિ સિધાયે,
જીવન ફૂલે પ્રિય રત્ન ! જુઓ જગ,
કારણ પ્રેમ પ્રસિદ્ધ ગણાયે. ૬૪

કિરીટ વૃત્ત.

પ્રેમથી સ્થિર કીરતિ કાજ,
રચે જન કૂપ તળાવતણા રંગણ,
પ્રેમથી સ્થિર કીરતિ કાજ જ,
થાયછ શારદ-પંથ^૩ વધારણ;

---

૧ કીર્તિવંત. ૨ સમૂહ-જથા. ૩ સરસ્વતીનો માર્ગ,
તે વધારવા માટે સૂત્રો, લાયબ્રેરીઓ, વગેરે ધનાઢય
ભોક્ષ પ્રેમથી કરે છે તે.

પ્રેમથકી સ્થિર કીરતિ કાજ,
રચાવિ સુકાવ્ય કરે દુખ ચૂરાણુ,
જીવન કહે પ્રિય રતન ! ભુઓ જગ,
પ્રેમ દિસે પરમારથ પૂરણુ ! ૬૫

ઇંદ્રવિજય વૃત્ત.

જે જન ઉત્તમ છે જગમાં બહુ,
તેહજ પ્રેમ પ્રભા શુભ લેશે,
જે જન ઉત્તમ છે જગમાં બહુ,
તે મુખ પ્રેમીતણા ગુણ કે'શે;
જે જન ઉત્તમ પ્રેમિ પૂરા જગ,
તેજ વિયોગ વ્યથા તન સે'શે;
દેહને છેહ દિયે તો ભલે પણુ,
નેહને છેહ ન જીવન દેશે ! ૬૬

૧ કવિ વૃંદ કહેછે કે-

“પ્રેમી પ્રેમ ન છાંડે, હોત પ્રાનતે હીન;
મરે પરેહેં હર તડ, જલ ચાહતે મીન !”

મરી ગયેલાં માંછલાં મનુષ્યનાં પેટમાં પડ્યા છતાં
પણ પોતાનો મૂળ પાણીથી સ્નેહ છે, માટે પાણી માગે
છે ! અર્થાત્ માંછલાં જાનારને તરસ બહુ લાગે છે !

પ્રેમની ઐક્યતા.

રંગ મળ્યા થકી રૂપ થયું પણ,
 મૂળ તો છે સહુ એકજ પાણી !
 અક્ષરભેદ અનેક દિસે પણ,
 એક અકારતણી મહિં વાણી !
 ધર્મજ પંથ અનેક થયા પણ,
 એક મહિં કરતાર-કહાણી !
 જીવન પ્રેમ પ્રકાર ઘણા પણ,
 વાત મહીં શુધ સ્નેહની જાણી !!! ૬૭

પરિબ્રહ્મ મળવાની વકી !
 વ્યાપિ રહ્યો જગ પ્રેમ બધે,
 પરિબ્રહ્મ પરે નિજ તંત્રથકી છે,
 કોઈ ન તેની સતાર્થી સ્વતંત્ર છે,
 પ્રેમ અલૌકિક મંત્ર નકી છે;
 પ્રેમની જોતિ અખંડ પ્રકાશિત,
 વિશ્વવિષે શુભ વ્યાપિ શકી છે,
 જીવન ક્ષેત્રે પ્રિય રત્ન ૧ સુણો,
 પરિબ્રહ્મ મળ્યાની સુપ્રેમ વકી છે !! ૬૮

સાધન જોગ કર્યું તો કર્યું ?
 વળી શું થયું વેદ પુરાણ જ વાંચે ?
 તીરથ યત્ન કર્યા તો કર્યાં વળી,
 શું શુભગાન નિરંતર નાચે ?
 દેવની સેવ કરી તો કરી વળી,
 મંત્ર આરાધન શું મન કાચે ?
 જીવન છે ચતુરાઈ વૃથા જગ,
 (જો) પ્રેમ-પ્રતીત પડી નહિ સાચે !!! ૬૬

વેદ પુરાણ મુંઝાઈ રહે સહુ,
 અન્ય વૃત્તિ વરસે જન પ્રેમી,
 દેહ-દશા પરખે નહિ કે નિસપૃહી*.
 રહે જન પ્રેમનો નેમી !
 પાર લિયે તો મળે પરિબ્રહ્મને,
 શેષ મહેશ લહે ન સુરે'મી',
 જીવ અનિત્ય જણાય બધો જગ,
 પ્રેમ પ્રભા એક નિત્યજ દેખીર !! ૭૦

---

* નિસપૃહી. ૧ સારા રહેમી-દયાવાળા. ૨ દેમ-
 કલ્યાણ, દેમી-કલ્યાણ કરવાવાળા.

પ્રેમથકીજ પ્રતીત રહે વળી,
 પ્રેમવિષે રસરીત દિસેછે,
 પ્રેમવિષે નૃપનીત^૧ અધીક છે,
 હાર સુ જીતજ જંગવિષે છે !
 પ્રેમથીહાવ ને ભાવ દિસે ત્યમ
 પ્રેમ સુસંધ સભા^૨ વિકસે છે,
 રાગ ને રંગ ઉમંગ અનંગ સુ,
 જીવન પ્રેમજ સર્વ શીશે છે ! ૭૧
 પ્રેમજ ધેય^૩ ને ધ્યાન દિસે,
 ધરનાર સુધ્યાનનો પ્રેમ મહી છે,
 પ્રેમથી જોગને ભોગ દિસે,
 ત્યમ પંચ મહાભૂત^૪ પ્રેમ અહીં છે;
 પ્રેમ પ્રકાશ પ્રભુ-પ્રભુતાઈ છે,
 જે સુખદાઈ જહીંજ તહીં છે,
 જીવન ફૂટે પ્રિય રત્ને ! જીઓ જગ,
 પ્રેમવિના કરી વસ્તુ નહીં છે ! ૭૨

---

૧ રાજનીતિ, ૨ પ્રકૃતિલત્તા, થાયછે, શોભા અને મહત્તા પામે છે. ૩ જેનું ધ્યાન ધરવું હોય તે વ
 ૪ પૃથ્વી, પાણી, તેજ, વાયુ અને આકાશ.

પ્રેમથીજ મુક્તિ !

પ્રેમ ધરી એક પત્થરને કહે,
“ ઇશ્વર એહ મને ફળશે !”

પ્રેમ કરી એક ઇશ્વર ને કહે,
“ પત્થર એહ મને નડશે !”

પ્રેમ-પ્રમાણ પ્રમાણ ખરું,
વિણ પ્રેમ પ્રમાણ નાહું જડશે !!!

જીવન ફૂટે પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,
પ્રેમ થકી મુક્તિ મળશે !!! ૭૩

પ્રેમ શીખ્યો ન શીખાય !

નાટ્યકળા શુભ શાસ્ત્રવિધિ,
વર્ણકર્ણની વાણિ મુખેથી લાણાયે,

દેવની ભક્તિ સુ શાસ્ત્રસિધાંતને

ખંત ખરીથી કરીજ ગણાયે;

તેમ શિખાય કળાઓ અનેક,

અભ્યાસથી છેક વિશેષ છણાયે,

પ્રેમ પ્રતાપ અભ્યાસ કરાય ન,

એહ સ્વભાવિક સિદ્ધ જણાયે !!! ૭૪

પ્રેમજ ચૈતન્ય !

પ્રાણ, શરીર, મન, પ્રેમ એ,
ચાર સમાન અહીં સમજાયે,
એક વિના ન બને કહી કારજ,
એમ પ્રસિદ્ધ પ્રમાણ કરાયે;
પાત્ર ને તેલ, દિવેટ ને પાવક,
ચારથી દીપક નામ ધરાયે,
જીવન અન્ય ત્રણે જડ છે, પણ-
પાવક પ્રેમથી ચૈતના થાયે !!! ૭૫

પ્રેમ-પય !

પ્રેમ દિસે પય^૧એજ પ્રમાણ,
સુ અન્ય અનેક સ્વરૂપ લલે છે,
છાસ, હહીં, ધૂત, માંખણનું પણ,
કારણ એકજ દૂધ કળે છે;
રંગ દિસે જગ શ્વેત તમામનો,

"† ચૈતનમેં અય હેત, જડ અહેત ડિસજેં મિડે;
જડ ચોજે જન સેત, જેમેં હુને ન હેત હી. "

૧ પય-દૂધ.

(કાવ્યકળાધર કળા ૧ લી.)

તેમ તમામવિષેજ મળે છે,
 દુઃખ નિવારણ, તારણ કારણ,
 જીવન એ પય પ્રેમ ફળે છે! ૭૬

દુઃખનિવારણ-પ્રેમ.

પ્રેમવિના નહિ સિદ્ધિ લહે કદી,
 જે જન સાધક જોગ સમાધિ,
 પ્રેમવિના નહિ ઇષ્ટ મળે સુ
 અભિષ્ટ^૨ તણી વધશેજ ઉપાધિ^૩;
 પ્રેમવિના ભણવું શું ભણાવવું ?
 તે જનને મન છે સહુ આધિ^૪,
 રતન ! સુણો કહે જીવન પ્રેમથી,
 સૌ ટળશે જન આધિ ને વ્યાધિ^૫! ૭૭
 પ્રેમની નિષ્કળતા અને સફળતા.
 ક્ષાર^૬ અને રણભૂમિ^૭ વિષે જયમ,

---

૨ ઇચ્છેલું ૩ ઉપગતવેલું દુઃખ. ૪ મનનું દુઃખ.
 ૫ શરીરનું (રોગાદિક) દુઃખ. ૬ ખારવાળી (ખારી)
 જમીન-કચ્છીમાં એને “ ખરછ ” કહે છે ૭ કસ
 વગરની રેતીવાળી જમીન, જેમાં અરણ્યસ્થાન અને
 આફ્રિકાનાં રણ છે તેવી.

બીજ ધરેલ વૃથા વહિ જાશે;
 તેમજ દુષ્ટ ને મૂરખને મન,
 પ્રેમ જરૂર વૃથા જગ થાશે;
 ભૂમિ રસાળ અને ફળદ્રુપવિષે,
 જયમ બીજ અતિજ ફળાશે,
 જીવન તેમ ચતુર ગુણી મન,
 પૂરણ પ્રેમ પ્રેકાશ જણાશે.

૭૮

પ્રેમ પવિત્ર સુ પૂરણ છે,
 અપવિત્ર અપૂર્ણ ઉરે નહિ જાગે,
 પ્રેમ પ્રકાશિત પૂરણ છે,
 અપ્રકાશિતનો કદ્દી સંગ ન માગે;
 પ્રેમ ખરેખર પંડિત છે નર,
 તે ન અપંડિતમાં અનુરાગે,
 જીવન આ અમલિન^૧ છે પ્રેમ,
 મલિન હૃદયે કદ્દી તેહ ન લાગે !
 મનુષ્ય-ઝવાહિર, પ્રેમ-પાણી !
 મોતિ, મહામણી, માણિક રત્ન,

૭૪

---

૧ નિર્મળ-મલિનતા વગરનું.

અમૂલ્ય જડે જનને, મન જાણી,-
 કિંમતકાજ અવેરિ-દુકાન
 જઈ ચડશે વદિને શુભ વાણી;
 કિંમત તે કરશે કરમાં લઈ,
 પાણી પ્રમાણુ વિવેક વખાણી,
 જીવન પાણી પ્રમાણુ છે મૂલ્ય,
 મનુષ્ય અવાહિર પ્રેમછે પાણી !!! ૮૦

પ્રેમપંચોતરિ-સુવર્ણમાળા.

પ્રેમપંચોતરિ માળતણા,
 મણકાજ સુવર્ણથી^૧ શ્રેષ્ઠ કરીને,
 રત્ન^૨ અમૂલ્ય જડયાજ સ્થળે સ્થળ,
 ખૂળ અલંકૃત^૩ ભાવ^૪ ભરીને,
 કોવિદ^૫ કો દિન જો સુ સમાજ-
 વિષે વિચરે શુભ કંઠ^૬ ધરીને,

---

૧ સારા અક્ષરથી અથવા સોનાથી. ૨ ગાણુસનું
 નામ અથવા અવાહિર. ૩ કવિતાના અલંકારનો અ-
 અથવા સોનાના ધરેણનો. ૪ કવિતાના ભાવ-રહસ્ય
 અથવા ધરેણાની કિમત. ૫ પાંડિત. ૬ કંઠે કરીને
 અથવા ગળામાં પહેરીને.

જીવન તો સુપ્રભા^૧ કીર્તિ થકી,
પ્રિય થશેજ નરેશ^૨ હૃદિરને.* ૮૧

કવિકૃષ્ણ.

કચ્છનૃપાળ ખેંગાર બહાદુર,
તેની કૃપાગુણનો અભિલાષી,
જીવન ગોર જરૂર કૃતારથ,
છે મન એ નૃપની ધરિ આશી;
ભૂપુરોહિત શ્રી અજરામરનો—
સુત છે કવિ ભુજનિવાસી,
રત્ન-કૃપાથી કરી પરિપૂરણ,
પ્રેમપંચોતરૂં પ્રેમ પ્રકાશી. ૮૨

સમય અને સ્થળ.

ભોજપુરીમાંહિ નાગમતિ-તીર;
સાલ સુ ઓગણિસેજ પચાશે,
પક્ષ છે કૃષ્ણ ને આશ્વિન માસ,
નિવાસ વિદ્યાલયમાં સુહૃલાસે;

૧ કાંતિ અને કીર્તિથી અથવા કાંતિની કીર્તિવડે.

૨ પરમેશ્વરને કે રામને. *આ સવૈયામાં શ્લેષ અલંકાર છે, અર્થાત્ તે દ્વિઅર્થી છે.

એકમ વાર શશીસુતની તહિં,
પૂરણ કીધી અતિ અભિલાષે,
જીવન “પ્રેમપંચોતર” પ્રેમી,
સુપંડિત પૂરણ પ્રેમથી જાશે ! ૮૩

હરિગીત.

પ્રિય રત્નશંકર મિત્ર ગણી,
વરતે અતિશય પ્રીતથી,
વળી ચાહુ યોગણિ ચિત ધરી,
કવિતા સુષ્કે શુભ રીતથી;
સુણી “પ્રેમપંચોતર” પ્રથમથકી,
પ્રેમની વૃત્તિ ધરી;
તે કાજ આ કવિ જીવન
પ્રેમી જની અર્પણ કરી ! ૮૪

દાહરો.

પ્રેમીવિણ કે પ્રેમની, કરે પરીક્ષા પાસ ?
મળે પરીક્ષક રત્ન તો, પ્રેમી જીવન, દાસ ! ૮૫

પૂરણ પ્રેમ.

સવૈયા-ઇંદ્રવિજય વૃત્ત.

પૂરણ પ્રેમથકી જગમાં
જનને જન ઉત્તમ મિત્ર મળેછે,
પૂરણ પ્રેમથકી જગમાં,
જનને શુભ કીરતિ વેલ ફળેછે;
પૂરણ પ્રેમવડે જનથી
જગમાં બહુ શ્રેષ્ઠ કળા નીકળેછે,
પૂરણ પ્રેમથકી જન જીવન,
જોગ સમાધિથી ઇશ કળેછે. ૮૬

ગો-પ્રેમ.

ગાયતણા શુભ પ્રેમથી કૃષ્ણ,
“જોપાળ” તણી પદવી રૂડિ પામ્યા !
ગાયતણે શુભ પ્રેમ મહીપ-
દ્વિલીપ^૧ વૈધ્યત્વતણું^૨ દુખ વામ્યા !
ગાયતણા શુભ પ્રેમથી શાહ,

---

૧ જોનું આખ્યાન પુરાણમાં છે. ૨ વાંઝિયાપણું.

અકળખર^૧ કીરતિથીજ વિરામ્યા !

ગાયતણા શુભ પ્રેમથી રત્ન !

સુ જીવન^૨ શ્રેષ્ઠ કરી જગ જમ્યા ! ! ૮૭

તીર લઈ નિજ હાથવિષે શુભ

ક્ષત્રીય વીર કુલીન^૩ કર્યા છે !

એક સુ શુદ્ધ કરી દૃઢ પ્રેમજ

ગાય તણે હિત જોગ ધર્યા છે !

“ ગાયતણા પ્રતિપાળક પૂરણુ,”

નામ ધરાવે સુ શ્રેષ્ઠ ઠર્યા છે,

જીવન કે’ પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,

અમ્મર તે કવિયોએ કર્યા છે ! ! ! ૮૮

ગાય ધરી અતિ પ્રેમ બધે,

નરનારપ્રતિ ઉપકાર કરેછે,

૧ ગહાન (જલાલુદ્દીન) અકળખર. ૨ જિંદગાની.

૩ જેણે મિત્ર તાલેઆરખાંતું “મુન્દ્રા અને કુલીન”
એ નામતું પુસ્તક વાંચ્યું હશે, તેને આ સવૈયાનો અર્થ
વિશેષ ખૂબી અને સહતાથી સમજશે.

ઊંચ ેક નીચ ગણે નહિ અંતર,
 એક સમાન સુવૃત્તિ ધરેછે;
 તેમ છતાં ન કરી પ્રતિપાલન,
 હાલ અનેક જ પ્રાણ હરે છે !
 જીવન કે' પ્રિય રત્ન ! જીઓ,
 જગમાં જન તેહ કૃતક્ષ^૧ ઠરે છે ! ૮૬

કૈંક વૈરો કરતા જગમાં,
 ગઊરક્ષ^૨ કૃકીરિ તણી ધરી જાંહી !
 કોઈ વળી તનથી, ધનથી,
 મનથી કોઈ ખિદ ધરી ત્યમ આંહી !
 ગાયતણા શુભ રક્ષકનું પદ
 ધારિજ ધન્ય ! વૈરો જગમાંહી !
 જીવન કે' પ્રિય રત્ન ! જીઓ જગ,
 એથી અધિક ન પ્રેમજ કયાંહી !! ૯૦

---

૧ આર્ય અનાર્ય સર્વ ધર્માચાર્યોએ 'કૃતક્ષતા' ને
 મહાપાપ માનેલું છે. ૨ ગૌરક્ષ.

ગાયતણા શુભ પ્રેમથી એક
 સુપર્વત પૂર્ણ પ્રસિદ્ધ થયો છે,
 નામ ધરાવિ ભલું ગર્વધન,^૧
 કીર્તિથી તેહ ઉતંગ રહ્યો છે !

અદ્ભુત પ્રેમથી એ જડ પર્વત,
 છેક પવિત્ર પુરાણ કહ્યો છે !
 જીવન કે' પ્રિય રત્ન ! જીઓ,
 જગ ઉત્તમ એ ગર્ભ^૨ પ્રેમ લહ્યો છે !! ૯૧

દાહરો.

ઉત્તમ એ ગૌપ્રેમથી, જડ પણ પામ્યા માન !
 તો ઉન્નતિ કેમ નવ લહે ? ચૈતન જીવ નિદાન !! ૯૨

---

૧ ગોવર્ધન પર્વત-શામવતમાં પ્રસિદ્ધ છે. ૨ ગૌ.

સૌન્દર્ય^૧ પ્રેમ.

‘ સવૈયા ઇંદ્રવિજય વૃત્ત. .

પ્રેમતાણું શુભ સ્થાનક એક,
જીઓ જગ મધ્ય જરૂર જણાયે,
નારિ અને નર સુંદરતાપ્રતિ,
પ્રેમપ્રવાહવિષેજ તણાયે;
ભાવિક પ્રેમની માળવિષે મળુકો,
મુખ^૨ સુંદરતાજ ગણાયે;
જીવન રત્ન ! સુ પ્રેમ જીઓ જઈ,
સુંદરતા લવ શ્રેષ્ઠ લણાયે. ૯૩

“ સુંદરતાપ્રતિ માન ધરો ! ”

ફરમાન રૂઝે વિદવાન કહ્યા છે,

“ સુંદરતાપ્રતિ પ્રેમ કરો ! ”

વચનામૃત એમ અનેક લહ્યા છે;

૧ રત્ન ! સુણો કવિ જીવન કે' જગ,
 સુંદરતા વિણ પ્રેમ ત્રપા' છે;
 વિશ્વવિષે શુભ સુંદરતા
 કરતારની ઉત્તમ પે'લી કૃપા છે !!! ૯૪

સુંદરતાસહ સદ્ગુણ છે તવ,
 એથી અધિકજ ઉત્તમ શું છે ?
 સુંદરતા શુભ જ્ઞાન ધરે તવ,
 એથી અધિક ન કાંઈ કહ્યું છે !
 રત્ન ! સુણો કવિ જીવન પ્રેમી !
 એ સુંદરતા મહિ સર્વ રહ્યું છે !
 સુંદરતા મહિ પ્રેમ પ્રકાશ તો !
 એથી અધિક કયો નર પૂછે ?!! ૯૫

સાધન સર્વ સમાન હશે, કૃતિ-
 એકજ બે જનને કરવાની;

---

૧ લાજ, શરમ છે-લાજ મર્યા જેવું છે. ખૂન-
 સ્વરત સ્ત્રીપુરુષોના પ્રેમના મોટા મોટા ઇતિહાસો લ-
 ખાયા છે, ઇતિહાસિકતા નહિજ.

એક છે સુંદર એક અસુંદર,+
 સંકટની સરિતા^૧ તરવાની;
 કોણ કહે મુખથી ન કી એમજ,
 સુંદરતા દુખ ના હરવાની ?
 ટાળી બધા દુખ પ્રેમથી જીવન,
 સુંદરતા અમિ^૨ ત્યાં જરવાની !!! ૯૬
 કોઈ દિને ન હશે પહિચાન,
 તથાપિ જનો જન સુંદર રહાશે;
 અંથ અને સદપંથવિષે પણ,
 સુંદરતા જગમાં વખણાશે;
 એકજ માતૃપિતા તન તોપણ,
 સુંદરના પ્રતિ પ્રેમ જણાશે;
 રત્ન ! સુણે કવિ જીવન કે',
 જગમાં શુભ સુંદર પ્રેમ ગવાશે ! ૯૭

“સરસ્વતી સુંગાર” નો વધારો

અમારી ઑફિસનાં પુસ્તકો.

નવિન આવૃત્તિ, હાલમાં છે.

ઉઠે અને હોયલ.

એક પવિત્ર સ્વર્ગીય પ્રેમભય કમ્પી

ઐતિહાસિક નવલકથા.

આ અતિ રસિક અને પ્રેમના અપૂર્વ તથા પ્રત્યક્ષ મિતારવળી વાર્તા ને ૧૧ પ્રકરણોમાં રચાયેલી છે, અને “સરસ્વતી સુંગાર” પુ. ૧ હાના અંક ૫ માંથી પુ. ૨ જાના અંક ત્રીજા સુધીમાં પ્રગટ થયેલી છે, તેજ યોગ્ય સુધારા વધારા સાથે પુસ્તકના આકાશમાં પ્રગટ કરિયે હિયે. આ વાર્તામાં કુદરતના આલૈકિક બહાર અને ઇશ્વરના દંપતિના ઉત્કૃષ્ટ પ્રેમનું સારી આવામાં થલું ડાચું વર્ણન કરેલું છે.

પહેલી જાન્યુઆરી સુધી મંગાવનારને રૂ. ૦-૧-૦
પાછળથી રૂ. ૦-૮-૦; ઉચ્ચ ગિફ્ટના પાઠા પૂહાના
રૂ. ૦-૧૨-૦

ચાર પ્રતો સાથે મંગાવનારને પોસ્ટેજ માફ,
આઠે એક પ્રત બેટ. વધારેને માટે કમિશન અમારા
બોરડા પ્રમાણે.

પુસ્તક પસંદ ન પડે તો પૈસાં પાછાં !

છપાઈ બહાર પડી ચુક્યું છે !

પ્રખ્યાત અદિત્યક વિદ્યાચાચી ડૉક્ટર વેલ્સફત,

લગ્ન. (MARRIAGE) નું લાખાંતર.

આ અતિ લોકપ્રકાશક ગ્રંથમાં તેના વિદ્વાન ક-
ર્તાએ સંસારના ચિકિત્સા માર્ગમાં પ્રવાસ કરત સમ્યક્
નાર અને શ્રેષ્ઠ સંતતિ મેળવવા ધ્યેયનાર દરેક યુ-
વાન સ્ત્રીપુરુષને ધણીજ ઉપયોગી નીચે લખેલી
૧૨ ખાખતોપર શાસ્ત્રીય રીતે ઘણું સૂક્ષ્મ અને
અનુભવ સિદ્ધ વિજ્ઞેયન કરેલું છે:-૧. ગ્રંથ પ્રયોજ-
નન; ૨. લગ્ન-તેના પ્રાયદા, ૩. કોણે પરણવું ? તે
કોણે ન પરણવું ? ૪. પસંદગીના નિયમ, ૫. પરણવા
યોગ્ય ઉમર. ૬. લગ્ન-તેના માટે કેટલાકમાં હોતી
નિર્મળતા, ૭. નવા જીવની ઉત્પત્તિ, ૮. ઘણી સં-
તતિનાં સંકેત, ૯. સંતતિની સંખ્યાના નિયમ, ૧૦
પુત્ર પુત્રી થવાના નિયમ, ૧૧. સંભોગનો ખરો
વખત અને ૧૨. વ્યભિચાર.

કિંમત રૂ. ૧૦) પાકા ગ્રિફ્ટના પૂઠાનાતો રૂ.
૧. વોસ્ટેજ જુદું. “ જુગ સરસ્વતી શૃંગાર ”
આગ્રિમ અને ખીન મોટા શહેરોના ગાણીતા પુ-
સ્તકોવશે પામેથી મળશે.

પ્રથમાવૃત્તિની થોડીજ નકલો બાકી છે।

વાર્તા વિનોદ

પ્રથમ દર્શન

“એકાવન વાર્તાઓનો અપૂર્વ સંગ્રહ”

કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ ૦/૮

આજસદીમાં મુજરાતી ભાષામાં પ્રગટ થયેલાં નાની કૌતિકાસિક અને મોક્ષક વાર્તાઓનાં સર્વ પુસ્તકોમાં આની બરાબરી કરે એવું એક પુસ્તક મળી તેમાં “સ્થળેસ્થળે ભિન્નભિન્ન વાર્તાઓના મહાકવિઓની પ્રસ્તાવિક ઉત્તમ કવિતા મૂકેલી છે, તેથી તેની ખૂબીમાં ઘણાંજ ઉમેરો થાય છે.” આ પુસ્તક વિષે જાહેર છાપા અને શ્રેષ્ઠ વિદ્વાનોએ ઘણું ઉત્તમ અભિપ્રાય આપ્યા છે; તેમજ રાજ્ય રજવાડાઓમાં તેની શ્રદ્ધાતાને લીધે સેકંડો નકલો ખરીદાઇ છે.

આર્યોના સર્વોત્તમ નીતિઅંશ

“વિદુરનીતિ”નું કવિતારૂપ ભાષાન્તર.

રૂપ ૧૨ પેજ ૧૫૦ પૃષ્ઠ. કિંમત રૂ. ૦.૫૦ પોસ્ટેજ ૦/૮

આ આર્યોના માનનીય અંશવિષે ભગવાન વેદ વ્યાસ પોતેજ કહે છે કે “નીતિ કહેનારોઓમાં

વિદુર સર્વોત્તમ છે.” આ કવિતારૂપ બાપાતર
 “કવિ જીવરામ અંજારામર ગોરે સરલ ગુજરાતી
 બાપામાં સારા પરિચિત હોમાં ધણું ઉત્તમ કયું છે.”
 એમ વિદ્વાનોએ અભિપ્રાય આપ્યા છે. તથા મુંબઈ
 ઈલાકાના કેળવણી ખાતાના નામદાર ડિરેક્ટર સાહેબે
 અને બિદોદત્ત દેશી કેળવણી ખાતાના મે. વિદ્યાધિ-
 કારી સાહેબે તે “સ્વલ્પલાવણેરી અને ધન્યામખાતે
 મંજુર” કર્યું છે. આર પ્રતે પોસ્ટેજ માફ, આઠ
 એક પ્રત ભેટ. સામગ્રીમાં સાદું કમિશન મળશે. મુંબ-
 ઈના પુસ્તકસેલરોએ એની સંખ્યાબંધ પ્રતો ખરીદી છે.

કવિશ્રી જીવરામ ફત

મેળદીન મેહેતાબ.

૬૬ મુપર રામલ ૩૨ પેજ ૬૪ પૃષ્ઠ, બીજી આવૃત્તિ.

આ નાની હિંદી દોહરા સાથેની ગુજરાતી ગદ્ય-
 વાળી અતિ રસિક વાર્તાની બીજી આવૃત્તિ તદ્દન
 ગુજરાતી અક્ષરમાં ઊંચા ગ્લેઝાઈઝાગળપર ધણા સુધારા
 વધાસ સથે છાપવામાં આવી છે. બરાડેલી કિં. ૦)

થોડીજ નકલો બાકી છે ! તાકીદ મંગાવો !!

“ પાવાગઢ ”

ક્રિ. ડા. ૦-૮-૦; પાંચ નકલે ૧ ભેટ

અતેક ઐતિહાસિક સંબંધોવડે પ્રસિદ્ધ થએલા
જીવા પાવાગઢથી કોણ અજાણ્યું હશે ?! જે સ્થાને
સુવન્નાને હંસપ્પજે તેલકદામાં નાખ્યો, ન્યાં મહા-
કાળી અને કાળિકાસંબંધે પતાધરાઓળનો પરાજય
થયો. ન્યાં અકબરના પિતા હુમાયુએ સોદાની મેખો
મારી દક્ષા ઉપર ચઢી તે સર કર્યો ૪૦ મોટાં
૭ મુદ (જમર) વસાયા છે. તે સંબંધે જે હજાર
સર્વનો ઐતિહાસિક સંબંધ સંમિલન કરી ગદ્ય-
પદ્યમિશ્રિત ઉત્તમ આનંદમય રચનામાં હંદ-રાગ-
મય મુગાપુરપદ્ય મળતી વંશાવળીસહ પૃથુરાજ
ચક્રબાળ અને પતાધરાઓલ સુધી તેના
ચસંના છોટાકદેપુરના મહારાજ ભોતીસિંહજી
અને દેવગઢમારીઆના મહારાજ માનસિંહજી
સુધીની વંશાવળીસહ મુદ્રાંકિત થએલું છે. ૬૬ ડેમી
૧૨ પેજી એજ ૧૨૥ ફોર્મ.

અમદાવાદ. } ૨મી પ્રસિદ્ધ કરતાં ઉમરેહવાસી
જગનલાલ દાહ્યાદાસ દિવેદી.
“આર્યોદય” પ્રેસ. } મેનેજર સરસ્વતી યુગાર આદિસ

ગુજરાતી ભાષામાં પિંગળશાસ્ત્રનો

અપૂર્વ અને ઉપયોગી ગ્રંથ

મગવત પિંગલ.

મૂળ કવિ શ્રી ઉન્નડલ કૃત હિંદીમાં તેની 'કવિ છવન'

કૃત સંપૂર્ણ ખુલાસાવાળી વિગતવાર ગુજરાતી

ટીકા સાથે કિંમત રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ ૦)-

આજ સુધી ગુજરાતી ભાષામાં પ્રગટ થયેલાં પિંગળોમાં ન જણાયલા એવા સંખ્યાબંધ નવિન ખુલાસા આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવ્યા છે. ખીજાં ગુજરાતી પિંગળોમાં જેમ વર્ણ અને માત્રાનું સંખ્યા, પ્રસ્તારાદિ જે રીતનું ગણિત આપેલું છે, તેમ આમાં એ જે ઉપરાંત ત્રીજું ગાઢાનું સંખ્યા, પ્રસ્તારાદિ ગણિત ઘણું વિસ્તાર અને ખુલાસાથી આપ્યું છે. વળી છંદોનાં ઉદાહરણોમાં શ્રીકૃષ્ણના પુત્ર શાંખે, દુર્યોધનની પુત્રી લક્ષ્મણાનું હરણ કર્યું તેની સળંગ કથા વર્ણવી છે. એ સર્વ બિના ધ્યાનમાં લેતાં આ અમૂલ્ય ગ્રંથ કવિઓ અથવા કાવ્યશા-

અના શાખિનો અને અભ્યાસીયોને ઘણાં ઉપયોગી છે.

આ પુસ્તક મુખ્ય પ્રજ્ઞાકાના કેળવણી ખાતાના નામદાર ડિરેક્ટર સાહેબે તથા વડોદરા કેળવણી ખાતાના મે. વિદ્યાધિકારી સાહેબે રૂઢ લાયબ્રેરી અને ઇન્દ્રામ ખાતે મંજૂર કર્યું છે.

જાણીતર કચેરી વિદ્વાન

રા. રા. સચેદિનાલાઈ નાનલ્લઆશીકૃત

સુખસન્માગ.

કિંમત રા. ૧-૪-૦ પોસ્ટેજ ૦) =

સોદી ભાષામાં વ્યવહારિક દૃષ્ટાંતોવડે સરળ તત્ત્વજ્ઞાનનો ખૂબ આપનાર અને જેમાં વ્યવહાર અને પરમાર્થ બંનેનું જ્ઞાન મળે એવું “સંસારના ભોમિયા” રૂપ પુસ્તક આવું બીજું કોઈ નહિ હોય. કદ કેમી ૪૦ ફોર્મ, ઉત્તમ ઓમકાગળ પર સુંદર મોટા અક્ષરની છપાઈ, સળંગ છીંટનું પાકું પૂઠું.

આ પુસ્તક ગાયકવાડ સરકારના કેળવણી ખાતાએ શાળાઓના ઇન્દ્રામ અને લાયબ્રેરીઓ ખાતે મંજૂર કર્યું છે.

પ્રસિદ્ધ બંગાળી બાબુ રામેશચંદ્ર દત્તપ્રણિત

માધવી કંકણ.

આ મિ. નારાયણદાસ દક્ષિણ ભાષાન્તર ધણું સુરસ અને અસરકારક છે, આ અતિહાસિક નૌવલ્લો મોગલાઈ રાજ્યના વખત સાથે સંબંધ છે, અને તેમાં ઘણા જાણવાજ્ઞેમ અમલના બનાવોનું ઉલ્લેખ ભાષામાં વર્ણન કરેલું છે. આ ગ્રંથ “સરસ્વતી કુંજાર”ના આલોકને સ્વતંત્ર ૧૮૫૬ ની સાલની ભેટ” આપવા નાટે તૈયાર કર્યો છે.

આગળથી આદ્યક થર્મ નામોનાંધાવનારને શ. ૧, પાછળથી શ. ૧૧; પોસ્ટેજ ૦)૨

કચ્છના જાડેજા કવિ શ્રી ઉદયજી કૃત

खुशबोकुमारी

ગદ્યપદ્યાત્મક હિંદુસ્તાની વાર્તા.

બીજી આવૃત્તિની ઘટાડેલી કિંમત રૂ. ૦-૮-૦

આ વાર્તા કચ્છ દેશમાં જણી પ્રસિદ્ધ અને લોકપ્રીય છે. એનું ગદ્ય પણ કાવ્યરૂપ છે, અને કવિ તાતો કુટનોટમાં સંપૂર્ણ અર્થે આપેલો છે. ખૂબ આદ્યક થર્મ બીજી આવૃત્તિ તરત બહાર પડશે.

કવિ જીવન દત્ત

પ્રેમપંચોતરી

આ પ્રેમવિપયનો કવિતારૂપ નિબંધ ઘણી-ઘણી જાણમાં, જગપ્રસિદ્ધ પ્રેમી દંપતિઓનાં દ-
ષ્ટાંતોથી ભરપૂર અને જુદાંસાદાર કવિતામાં રચા-
યેલો છે. કવિતામાં બહુધા સવૈયા-ધ્વનિવિજય વૃત્ત
છે. "પ્રેમ શબ્દ પર અંથ રચેલા," એવા તિલાદ પર-
થી આની રચના થયેલી છે. એની પહેલી આ-
વૃત્તિ માત્ર એક માસમાં આપી જતાં હાલ વા-
ગ્દાર માગણી થવાથી આ "બીજી આવૃત્તિ", ઘણા
સુધારા વધારા સાથે છપાય છે. ઘટાડેલી કિં.ર. ૦)જ

કવિ જીવન દત્ત

કાવ્ય કળાધર

કળા પહેલી

કદ કેમી ૧૨ પેજી જગજી ૧૦૦ પૃષ્ઠ, કિંમત ૩. ૦૦
એમાં વિવિધ વિષયો પર રચાયેલી અને ભિન્ન
ભિન્ન અભિગમોમાં પ્રગટ થયેલી જીવનનાં અનુભવ-
મર-ચોર ઉપે કવિ જીવનદત્ત સંખ્યાબંધ સુંગર,
લીર, શાંત, વગેરે રસમાં રચાયેલી કવિતાઓ છે.
સ્વર્ગમાંથી કરી નેર, મોદલખતમાં મહાસાધાર્મ્ય
આ પુસ્તક વિષી ઘણા ઉચ્ચ અભિપ્રાય આપે છે.

કચ્છના બાડેજ કવિ શ્રી ઉત્તમજી કૃત.

મેઘાહમ્વર.

“ખીજી આવૃત્તિ”ની ઘટાડેલી કિંમત રૂ. ૦-૪-૦

પહેલી આવૃત્તિમાં આની ટીકા પદ્યાત્મક હતી, તે આમાં મધમાં કરીછે, અને સર્વે જાણતાના વિ-
મતવાર જુલાસા આપ્યા છે. એમાં “વરસાદનું
સાવિત્ર્ય જોવાની સેકડો યુક્તિઓ બતાવે-
લી છે.” જે માણસો તેનો અનુભવસહિત અભ્યાસ
ને અવલોકન કરે છે તે એ જાણતામાં ધણું જા-
ણવા સમયે થાય છે.

અતિ અદ્ભુત ડિટેક્ટીવ નાવેલ.

સાત ખૂન.

અંગ્રેજી રાન્યની શરૂઆતમાં દિલ્લીશહેરમાં
થયેલાં સાત ખૂન એક આજ્ઞાક ડિટેક્ટીવ અમલદારે
કેવી યુક્તિ, સાહસ, અને હિંમતથી પકડ્યાં છે!
તેનો આ આબેહુબ ચિતાર છે. આ પુસ્તક “સ-
રસ્વતી સુંગર” પુસ્તક ખીજના આજ્ઞાકને લેઈ
આપવામાં આવ્યું હતું તેની થોડીજ નકલો બાકી
છે. કદરોમલ ૧૬ પેજ ૧૨૦ પાંચ કિ.રૂ. ૦-૮-૦

ગુનીતિદર્શક-નાની વાર્તાઓનાં પુસ્તક.

હિકાયતે લતીફ

૪૬ મોટા ચેયલ ૪ ફાર્મ, કિંમત રૂ. ૦-૪-૦

આ ગ્રંથે જી હાલકુલોમાં ચાલતા ફારસી નીતિ
અંથનું ગુજરાતી ભાષાન્તર છે, તેમાં દરેક વાર્તા નીચે
તેનાં સાર આપેલો છે. હાલ થોડા વખતથી ગુજરાતી
શાળાઓના “વગરધોર”માં મુખ્ય મહેતાજીએ
વાર્તાઓ સ્વીકૃતિવાનો હુકમ થયો છે, તેમને આ
પુસ્તક ધણું ઉપયોગી થશે. ગ્રંથમાં ઇલાકાના કે-
ળવણી ખાતાના નામદાર કલેક્ટર સાહેબે તમા
વડોદરાના એ વિવાધિકારી સાહેબે “સ્કૂલ લાયબ્રેરી-
અને છતાં ખાતે મંજૂર” કર્યું છે.

ઉપલાં સર્વ પુસ્તકો

“સરસ્વતી ચુંગાર” આફ્રિકા લુગ,
એ સરનામે તથા અમારા બીજા એન ટી પાસેથી
રોકડી કિંમતે કિંવા વી. પી. બુકપોસ્ટ મંગાવવાથી
બેળગરો.

પૂરતા આહુકો થયે જલદી બહાર પડશે !

ચૈતન્ય શક્તિ. (Vital Force.)નું

શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાન્તર,

પ્રથમથી આહુક પત્રનાર પાસે રૂ.૧૨, પાછળથી રૂ.૧૫.

આ “લક્ષ્મ” ના પુસ્તકના રચનાર પ્રખ્યાત મ-
નિષ્કવિદ્યાશાસ્ત્રી ડૉક્ટર આર. બી. ડી.
વેદસનો અતિ ઉપયોગી, વિશ્વાપકારક અને
જગતિખ્યાત શાસ્ત્રીય ગ્રંથ છે, અને તે
“લક્ષ્મ”ના પુસ્તકથી પહેલાં તેને જ્યેષ્ઠ છે.
કેટલાકના માનવા પ્રમાણે તે “લક્ષ્મ”ના પહેલો
ભાગ છે. તેમાં કેટલાક મુખ્ય દૃષ્ટાંતો કારણ, લક્ષણ
અને ઉપાય ધબી ઉત્પન્ન રીતે બતાવેલાં છે. આ
ગ્રંથ દરેક શુદ્ધિશાળી સ્ત્રી પુરુષને તથા ખામ
કરીને દેશી વૈદ્યો અને ઔઠકંધોને સૌ અવશ્ય અ-
વલોકન કરવા યોગ્ય છે. આહુક મવા છઠ્ઠનારે
કચ્છ જુજી “સરસ્વતી શુભાર” ઔદિસમાં
પોતાના પૂરતા સરનામા અને ચોક્કસ ઉદાહરણ સાથે
લખી જણાવ. તથા ગ્રંથ બહાર પડતાં સૂક્ષ્મની
મુદ્રતમાં તેમના સરનામાની કેર બદલી થાય તો તે
પણ એક કાઉંથી બખી જણાવવું.

આડત અને કમિશન.

૧. હુજી “સરસ્વતી શંગાર” ઓરિસ. આખરહાર
બ્યાપારિયોનો કમગડ માલ યોગ્ય કમિશન લઈ
લેવા આપશે તથા વચાવવા માલના નામ્યાં તાકીદે
તેમના માલિકને મોકલો આપશે. માટે કચ્છ ખાતે
જેમને પુસ્તકો કિવાફના યજીરે માલના ગેન્ટની
જરૂર હોય, તેમણે સરકારી મારિકના અધિપાન અને
માલિકને નામે પત્ર વ્યવહાર ચલાવવા.

અમારાં કામ પશુ પુસ્તકાની ૪ પ્રત એક પાકી-
ટયાં મંગાવનારને પાસ્ટેજ માફ. આડે એક પ્રત
બેટ, ૧૦ અને ૧૫ ટકા. ૨૫ પ્રતે ૨૦ અને ૫૦
ટકા તેથી વધારે પ્રતો મંગાવનારને ૨૫ ટકા કમિ-
શન આપવામાં આવશે.

“સરસ્વતી શંગાર”ના આલોકને “ખાસ લાલ.”

જેઓ અમારા માલિક “સરસ્વતી શંગાર”ના આલોક
હશે, અને જેમણે ચાલતી સાલતું લવાજમ મોકલી
આપ્યું હશે, તેમને અમારું કામ પશુ પુસ્તક
(એક નકલ મંગાવશે તોપણ) ૨૫ ટકા કમિ-
શન કામીને આપવામાં આવશે.

કુચ્છ-હુજી

“સરસ્વતી શંગાર”
આદિસ.

હવરામ અજરામર ગાર

“સરસ્વતી શંગાર” ના
અધિપાન અને માલિક.

“સરસ્વતી શૃંગાર” ઑફિસનાં પુસ્તકો.

ક્રમ	પુસ્તકનું નામ ઇત્યાદિ	કિંમત	પોસ્ટેજ
		રૂ. આ.	આ. પા.
૧	વિદુરનીતિનું કવિતાશૃંગારાનુવાદ*	૦-૧૦	૧-૦
૨	વાર્તાવિનોદ. પ્રથમ દર્શન.	૧-૮	૨-૦
૩	સુખ સન્માર્ગ.	૧-૪	૨-૦
૪	ભગવત પિંચળ *	૧-૦	૧-૦
૫	લક્ષ્મી (નવી આવૃત્તિ.)	૦-૧૨	૧-૦
	“ પાકા ગિલ્ટના પૂછની.	૧-૦	૧-૦
૬	માધવી કંકણ (નોવેલ)	૧-૪	૨-૦
૭	સાત ખૂન (ફિટકટીન નોવેલ.)	૦-૮	૦-૬
૮	પ્રેમ પંચોતરી+ (ખીજી આવૃત્તિ)	૦-૩	૦-૬
૯	કાવ્ય કળાધર કળા ૧ લી+	૦-૮	૦-૬
૧૦	મેઘાડમ્બર+ (ખીજી આવૃત્તિ)	૦-૪	૦-૬
૧૧	મોજદીન મેહેતાખ (ખીજી આવૃત્તિ)	૦-૩	૦-૬
૧૨	ખુશબો કુમારી. (ખીજી આવૃત્તિ)	૦-૮	૧-૦
૧૩	લિલાયતે લતીફ+ (નાની વાર્તાઓ.)	૦-૪	૦-૬
૧૪	ઉદો અને હોથલ (નવી આવૃત્તિ.)	૦-૮	૧-૦
	“ પાકા ગિલ્ટના પૂછની.	૦-૧૨	૧-૦
૧૫	દાદામાધ સ્તોત્ર.+	૦-૨	૦-૬
૧૬	“સરસ્વતી શૃંગાર” પુ. ૧ લું આધેલું.	૩-૦	૪-૦
૧૭	“ ” પુ. ૨ લું ”	૨-૮	૩ ૦

મળવાનાં ઠેકાણાં:-અમદાવાદ-મેસર્સ ચિન-
નલાલ ચૂનીલાલ એન્ડ કું. “ આયોદ્ય ” પ્રેસ
બિલીમ (સાલએન્ટ), બુકસેલર મહાદેવ રામ.
ચંદ્ર બ્રમુદે; મુંબઈ-પંડિત જ્યેષ્ઠરામ મુકુંદજી;
સુરત-બુકસેલર-ખાલુભાઈ ઇચ્છારામ; વડોદરા-
બાણીતા બુકસેલરો; રાજકોટ-બુકસેલર બહેચર-
ભાઈ મેવજી; માંડવી (કચ્છ)-ગાયેરી ચાંપસિંહ
ખીમરાજ અને મુક્તા કરીમજી; ઝાંઝિયાર-મિ.
લાલજી જ્યેષ્ઠરામ મહેતા (કાસમભાઈ કરિમાણીની
પેઢી પર.) ભુજ મેસર્સ વાપજી શિવરામ એન્ડ કું-
પની તથા અમારી ઑફિસ.

કચ્છ-ભુજ }
“સરસ્વતી શૃંગાર” } જીવરામ અજરમર ગોર.
ઑફિસ. } અધિપતિ “સરસ્વતીશૃંગાર.

આ લીસ્ટમાંનાં (*) આવી નિશાનીવાળાં પુસ્તકો
મુંબઈ મલામત સરકારી કેવળી ખાતાના મે. ડિરે-
ક્ટર સાહેબ તથા વડોદરા સ્ટેટના મે. વિધાધિકારી સાહે-
બ ખા.નેએ અને (+) આવી નિશાનીવાળાં માત્ર વડોદરા-
ના મે. વિધાધિકારી સાહેબે “ઈનામ અને રફૂલ લાય-
કરી માટે મંજૂર” કરેલાં છે.

ગુજરાતી ભાષામાં સાહિત્યનું

અત્યુત્તમ મુદ્રાસક એપાનયુ

સરસ્વતી શૃંગાર.

વાર્ષિક મુદ્રા ૩. ૨૦: પોસ્ટેજ (દિલ્હીમાં) માફ.
 એમાં નીચે પ્રમાણે વિરલો દમેશા ચાલુ આવે છે:
 એક કચ્છી સાહિત્યવાળી અનિહાસિક વાતો "દાલ સ.
 સમત પુત્ર" ચાલે છે, એક અંગ્રેજી ઉત્તમ વાર્તાનું બા.
 પાંતર (ડિટેક્ટીવ સ્ટોરી), એક તત્ત્વજ્ઞાનનો એક
 ગ્રંથ (પારસભાગ), એક કાવ્યશાસ્ત્રનો અપૂર્વ
 અને અલંબ્ય ગ્રંથ (કવિપ્રિયા), એક રસ
 (નાયકાભેદ)નો ઉત્તમ ગ્રંથ (રસરાજ), મ-
 લ્યાદિ ઉપસંગ છૂટક વિષયો, ધનામની કવિતાઓ,
 વગેરેથી ભરપૂર દર માસે મોટાં રૌબલ ૪ ફ્રાન્ક-૩૨
 પૃષ્ઠ. જેઓને નમૂનો જોવાની ઇચ્છા હોય તેમણે)ના
 આનાની ટિકટ ખીડવી.

સુજ.

"સરસ્વતી શૃંગાર"

બાંધિસ.

} ભુવરામ અવનરામ ગોર;
 અધિપાત્ર અને માલિક.

